

Dr Ino Krumpelt: **ATOMSKA STRATEGIJA**

Odmah na početku članka¹⁾ pisac ističe da današnje doba karakteriše snažan razvoj tehnike, naročito nuklearnog naoružanja, i da je značaj materijalnog elementa i njegovog uticaja na oblik i vođenje rata porastao u ogromnoj meri. Očigledno je da ovaj razvoj još nije završen, a izvesne činjenice nagoveštavaju da bi taj materijalni elemenat, u obliku nuklearnog naoružanja, mogao da u eventualnom ratu odigra vrlo značajnu ulogu.

Snaga dejstva vodonične bombe i rakete stalno raste tako da se kraj tog procesa ne može sagledati. Nuklearno oružje, kao što je to već poznato, deli se na taktičko i strategisko; prvo je sredstvo za borbu protiv neprijateljskih snaga u okviru bitke i boja, a drugo dolazi u obzir za dejstvo protiv dalekih strategijskih ciljeva. Međutim, postavlja se pitanje da li će u eventualnom budućem ratu uopšte i doći do primene nuklearnog oružja, ili će obe strane iz razloga humanosti odustati od njegove upotrebe. Klauzevic kaže da je rat akt sile i da pri njoj upotrebi ne postoje granice. Stoga bi bila zabluda ako bi se planiranje rata zasnivalo na pretpostavci da protivnik neće upotrebiti nuklearno oružje. Zato je potrebno upoznati se sa metodima atomskog rata kako bi se mogla proučiti i organizovati odbrana od neprijateljskog napada nuklearnim oružjem.

Smatra se da će strategisko nuklearno oružje biti vrlo moćno u budućem ratu i da će stoga oba protivnika težiti da taj adut izbiju jedan drugom iz ruke. Otuda se i pretpostavlja da će budući svetski rat otpočeti džinovskim atomskim dvobojem sa obostranim ciljem da se, uništenjem neprijateljskog nuklearnog oružja, njegove industrije i nosača ovog oružja, izvojuje atomska nadmoćnost. Međutim,

mala je verovatnoća da će se protivnikova industrija i zalihe nuklearnog oružja moći brzo uništiti, jer će ih on dobro štiti. Prema tome, ostaje mogućnost da se neprijateljski napadi nuklearnim oružjem onemogućuće uništenjem bombardera koji nose to oružje, njihovih aerodroma, raketa i njihovih lansirnih baza. To bi ustvari bila borba za nadmoćnost u vazduhu u kojoj će preimućstvo imati onaj koji uspe da protivnika iznenada nadvlada na odlučujućem mestu. Ako se nastavi dosadašnji tempo razvitka protivavionskih raketa, moguće je da bombarderi nestanu sa neba i da raketa zameni bombarder sa nuklearnim oružjem. S obzirom na njihovu brzinu, oko 28.000 km, teško će se moći odbiti napad raketama, pa čak i protivraketama. Tako upotreba vodoničnih raketa postaje sve verovatnija.

Borba za nadmoćnost u vazduhu, odnosno nadmoćnost u raketama, teško da će se moći završiti u prvoj »rundi«, jer su za to prostori suviše veliki. Težište ratnog dejstva u početku svetskog sukoba biće verovatno u području vazduhoplovstva, odnosno raketnog oružja, mada je upotreba nuklearnog oružja verovatna i u toku celog rata. Ukoliko se ne isključi neprijateljski atomski potencijal, postavlja se pitanje koji bi drugi ciljevi došli u obzir za postizanje rešenja rata.

Najvažniji faktor u ratu su, uprkos tehničkog napretka, kopnene snage, odnosno čovek. Samo se pomoću njih može postići vlast nad protivnikom, njegovom teritorijom i njegovim celokupnim potencijalom. Stoga bi, normalno, jedan od prvih ciljeva strategiskog atomskog napada morao da bude uništenje kopnenih snaga protivnika. Međutim, ovaj se cilj teško može ostvariti jer će neprijateljske snage biti raspoređene po celoj dubini njegove teritorije. Veliki deo tih snaga nalaziće se u blizini fronta. No, ove se snage neće moći napasti vodoničnim bombama i raketama, a da se ne dovedu u opasnost

¹⁾ Atomare Strategie, von Dr Ino Krumpelt, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*, Švajcarska, decembar 1957.

sopstvene snage u blizini. Dalje od fronta, zbog mogućnog dejstva strategiskog nuklearnog oružja, snage će biti razmeštene u veoma razređenim porecima. Da bi se konačno uništile, moralo bi se dejstvovati po celoj neprijateljskoj teritoriji, što bi značilo totalno atomiziranje ljudskog potencijala protivnikâ. Ovo se, već i zbog samog prostora, ne može ni zamisliti pošto bi to, zbog mogućnog obostranog dejstva, moglo dovesti do formalnog istrebljenja. Napadač bi se prilikom masovnih vodoničnih napada i sam trovao radioaktivnim dejstvom svojih bombi. Prema tome, uništenje mase neprijateljske snage strategiskim atomskim napadima ne izgleda izvodljivo.

Iz ovoga proizilazi da će postojati taktički i strategiski napadi nuklearnim oružjem na neprijateljske snage. Strategijski napadi biće upravljani na operativno važne, a prostorno ograničene, vojne ciljeve, kao što su opkoljene armije, geografski izolovane snage, velike baze i sl. U obzir dolaze i materijalni objekti čije bi uništenje moglo doneti ili približiti odluku u ratu. Među ovakvim ciljevima treba pomenuti izvore nafte, naročito ako su grupisani na ograničenom prostoru. Drugi ciljevi bi bili centri ratne industrije, izvori energije i sirovina, pa eventualno i veliki gradovi. Mnogo bi se postiglo ako bi se mogle prekinuti važne saobraćajnice, kao što su, naprimer, Suecki ili Panamski kanal, odnosno retke železničke mreže itd.

Međutim, pojavom nuklearnog naoružanja, konvencionalne, naročito kopnene snage, nisu izgubile od svog značaja za vođenje rata. Neprijateljska teritorija se ne može osvojiti nuklearnim oružjem, a to je potrebno postići da bi se preuzela vlast i postigli ratni ciljevi. Stoga je borba obostranih kopnenih snaga i dalje neizbežna.

Izgleda da je nastupila nova faza u ratovodstvu. Uz uništenje neprijateljskog ljudskog ratnog potencijala došlo je do

uništenja i materijalnog potencijala. Makoliko pojedini objekti bili i udaljeni od ratišta, oni se danas mogu dostići strategiskim nuklearnim oružjem. Uništenju neprijateljskih snaga će se i dalje težiti bitkom. Ali pojmovi klasične veštine ratovodstva, kao natkriljavanje, zaobilaznje, obuhvat, proboj, protivnapad, povlačenje i dr. nisu više dovoljni i nemaju mnogo značaja za materijalno ratovodstvo. Tu se, pre svega, radi o pravilnom izboru ciljeva, načina i trenutka borbe i celishodnom angažovanju izabраних sredstava.

Rat ostaje jedna celina. Svaki uspeh ili neuspeh utiče pozitivno ili negativno na celinu. I atomsko strategisko planiranje mora se uskladiti sa ukupnim planiranjem rata. Jedan duh mora vladati i upravljati tako da vođenje rata ne predstavlja više čisto vojničku funkciju. Atomski rat je totalan i obuhvata sve snage jedne nacije. Razmatranja i planiranja moraju obuhvatiti celokupan neprijateljski ratni potencijal sa svim njegovim faktorima, psihičkim i fizičkim, ličnim i materijalnim, političkim i privrednim, jer strategisko nuklearno oružje, naročito raketno, omogućuje da se svi ovi ciljevi neposredno pogode.

Savremena veština ratovodstva mora težiti da upozna faktore koji odlučuju rat i da ih napadne pravim sredstvima, u odlučujućem trenutku i u odgovarajućoj razmeri. Ratovodstvo je strategiskim oružjem postalo univerzalno, pa takav mora biti i aparat za vođenje. Dojučerašnji vojskovođa, čiji je zadatak bio pripremanje i izvođenje operacija i bitaka, danas je prevaziđen. Potreban je savet za voćstvo, sastavljen od vojnika, tehničara, ekonomista, industrijalaca, psihologa i dr. koji će saradivati na prikupljanju potrebnih elemenata za odluku i savetodavno pomagati vojskovođi. A ovaj mora biti sposoban da odgovori zahtevima modernog, univerzalnog rata.

Z. A.

E. L. Razin: ISTORIJA RATNE VEŠTINE

U vremenu od 1938 do 1940 godine izišla su prva dva toma Razinove »Istorije ratne veštine«, a 1941 godine bio je u štampi i treći. Na osnovu obimne i svestrane kritike i mnogobrojnih sugestija,

autor je pristupio korenitoj preradi i dopuni celog dela. U novom izdanju celokupno delo (pet tomova) treba da obuhvati istoriju ratne veštine od najstarijih vremena do velikog Otadžbinskog rata. Još

pre izvesnog vremena izišao je iz štampe prvi tom¹⁾ u kome je obrađen period robovlasničkog društvenog uređenja. U ovom tomu je izmenjen plan izlaganja, izvršena su znatna proširenja i dopune i napisan je nov uvod.

Opšte su poznate mnogobrojne koristi koje pruža izučavanje istorije ratne veštine. Ono pomaže da se bolje shvate i savremeni složeni uslovi pod kojima će se eventualni rat voditi i da se dublje sagledaju perspektive njenog daljeg razvoja. Ovo delo je od naročitog interesa za naše čitaoce s obzirom na to da je autor poznati naučni radnik i marksist, da je na njemu radio preko 25 godina, kao i da ovo izdanje izlazi posle dugih diskusija i kritika u kojima su učestvovali veoma istaknuti sovjetski teoretičari.

Za potpuniji kritički prikaz trebalo bi više prostora, te se stoga ograničavam samo na iznošenje nekih zapažanja koja treba da pobude čitaoca na dalje razmišljanje i potstaknu ga na čitanje i dublje studiranje ove veoma interesantne knjige. Pri ovome sam naročito koristio kritiku koju je napisao general-lajtnant S. Krosiljnikov²⁾. Normalna je pojava da se vojni teoretičari i pisci u svetu, pa i u jednoj istoj zemlji, međusobno ne slažu po mnogim pitanjima vojne teorije. Takav je slučaj i sa autorom i njegovim kritičarem S. Krosiljnikovom. Stoga i razna mišljenja koja se iznose u ovom prikazu treba primiti kritički i sa rezervom, a prirodno je ako se sa njima ne budu složili ni svi naši vojni teoretičari.

Naročitu pažnju i kritički osvrt zaslužuje uvod koji se sastoji iz tri poglavlja: »Politički sadržaj rata i klasni karakter armije«, »Rat — oružana borba u klasnom društvu« i »Ratna veština i njen sadržaj«. U njemu autor na preko 70 stranica raspravlja ili samo dotiče veliki broj osnovnih pitanja vojne nauke i ustaljuje neke važne pojmove i termine koji će biti korišćeni u daljem izlaganju.³⁾ Ovakav uvod može da bude veoma koristan ako su u njemu teoriska pitanja pravilno

postavljena i rešena i ako je u skladu sa daljim istoriskim izlaganjem, ali on kod istoriskog dela nije uvek neophodan. U ovom slučaju uvod unekoliko umanjuje vrednost celokupnog dela pošto u njemu ima i izvesnih nedostataka.

Autor smatra da »periodizaciju istorije društvenog razvoja ne treba mehanički prenositi na istoriju ratne veštine«. Iako se etape razvoja ratne veštine ne poklapaju uvek sa etapama razvoja društva i najvažniji prelomi u ratnoj veštini ne odigravaju isključivo pod uticajem društvenih revolucionarnih promena, ipak smatram da i kod istorije ratne veštine treba zadržati osnovnu podelu po društveno-ekonomskim formacijama, pa u njenom okviru vršiti dalju podelu na periode, epohe i etape saobrazno njenom specifičnom razvoju.

Autor na str. LII izričito izjednačuje vojnu nauku sa vojnom ideologijom vladajuće klase. Međutim, na str. XLIX-LI i str. LXXI on daje vojnoj nauci širi sadržaj i izjednačuje je sa vojnom teorijom. Ustvari, prosta nedoslednost koja u određivanju pojma vojne nauke nije imala negativnih posledica u već izišlom prvom tomu, ali bi do njih moglo da dođe u sledećim tomovima, pošto će u njima biti mnogo više reči o vojnoj nauci.

Uloga masa i ličnosti vojskovođe pravilno je izneta kako u teoriskom uvodu (str. LXIV i LXVIII), tako i u docnijim istoriskim razmatranjima. Autor podvlači da vojskovođe utiču na razvoj ratne veštine samo ukoliko pravilno shvate novonastale uslove i mogućnosti i pravilno ih koriste. Prema tome, pojedine vojskovođe ne stvaraju epohu u razvoju ratne veštine, već epoha stvara vojskovođe. Međutim, u istoriji postoji dosta primera da pobeđa nije dobijena usled toga što se nije našao vojskovođa koji bi znao pravilno da shvati i iskoristi postojeće povoljne uslove.

Autor nije ukazao na promene koje su se desile u sadržaju pojma vojskovođa. On taj pojam i termin prenosi nepromenjene i u današnje vreme, usled čega mogu da nastanu nesporazumi i nejasnosti. Autor nije uočio, odnosno nije istakao da u današnjim uslovima, usled tešnje povezanosti ekonomskih i političkih faktora sa vojnim dejstvima, vlada ili šef države mnogo

¹⁾ Е. Л. Разин, *История Военного Искусства*, Москва, 1955.

²⁾ Доктор военных наук, профессор генерал-лейтенант С. Кросильников, *История Военного Искусства*, Военный Вестник 10/1956.

³⁾ О istim pitanjima raspravljalo se i u delu: А. А. Строков, *История Военно-*

го Искусства (uvod str. I—LII). Rjazin i Strokov po pojedinim pitanjima imaju različita gledišta — prim. M. B. J.

neposrednije rukovode ratom pa i vojnim dejstvima i da oni mogu preuzeti na sebe čak i jedan deo funkcija koje je ranije imao isključivo vojskovođa. Autor samo načinje ovo pitanje ali ga ne dovodi do kraja. On kaže da je »stepen samostalnosti vojskovođe različit« i da je »Suvorov zahtevao potpunu vlast za glavnog komandanta« (str. XXXIX). Međutim, danas će nevojni razlozi često zahtevati da se donose i takve vojne odluke koje mogu biti u suprotnosti sa zahtevima i mišljenjem glavnog vojnog komandanta.⁴⁾ Uostalom, sličnih slučajeva bilo je i u prošlosti. Maratonska bitka data je prvenstveno iz unutrašnje-političkih razloga (str. 150). U drugom slučaju senat je naterao Hanibala da primi borbu pod nepovoljnim strategiskim i političkim uslovima što je dovelo do poraza kod Zame (str. 324). U prvom primeru vojnik je dobro shvatio političke razloge i samostalno doneo najpravičniju odluku koja je bila sudbonosna za Atinu. U drugom je senat nametnuo svoju odluku Hanibalu. Senat je na ovo potpuno pravo pošto je njegova dužnost bila da ceni sve političke, ekonomske i vojne faktore i donosi najvažnije i najsudbonosnije odluke. Međutim, pokazalo se da su Hanibalova procena i predlozi bili ispravniji od procene i odluka senata.

»Borba za dobijanje strategiske inicijative ima veliki značaj u ratu«, kaže autor (str. XXXIV). Međutim, on u potpunosti ne objašnjava šta podrazumeva pod inicijativom i dobija se utisak da zadobijanju inicijative treba uvek težiti radi same inicijative, a ne radi konkretnih koristi koje ona pruža u datoj situaciji. U užem smislu pod inicijativom se može razumeti preticanje neprijatelja, ranije otpočinjanje izvesnih radnji (strategiskih, operativnih i taktičkih). U tom slučaju ona je određena samo vremenom i obično se vezuje za napad odnosno ofanzivu. Ovakav smisao ima inicijativa u primerima koje autor navodi. Kod ovako shvaćene inicijative, kako je autor iznosi, sve prednosti koje ona pruža svode se uglavnom na koristi od postignutog iznenađenja. Preterana težnja za ovakvom inicijativom može da bude čak i štetna. Ona je navela mnoge vojskovođe na krupne greške. Da pomenemo samo Nemce u septembru 1914

(nezaustavljanje na Eni) i u julu 1918 («Druga Marna»). Međutim, inicijativa se može i drukčije shvatiti, naprimer, kao sprovođenje svoje volje u borbi sa protivnikom. Ovako shvaćena, ona se ne mora uvek vezivati za ofanzivna dejstva već se može sastojati u prinuđivanju protivnika da preduzme ofanzivna dejstva pod nepovoljnim uslovima.

Izlaganja autora o principima (str. XXV) su nepotpuna. On nije dovoljno objasnio ni njihov pojam ni njihovu ulogu.

Kritika Klauzevicih postavki o odbrani zasniva se ili na nedovoljnom razumevanju ili na netačnom tumačenju njegovih misli. Autor kaže da Klauzevic protivureći svojoj osnovnoj postavci (da je odbrana jači vid borbe koji koristi slabija strana) kad tvrdi da je kroz istoriju, zavisno od naoružanja i drugih uslova, odbrana bila čas slabija čas jača od napada. Međutim, u tome nema nikakve protivrečnosti. Odbrana je *uvek* kao *vid borbe jača* od napada pošto se u odbrani i slabije snage mogu odupreti jačim snagama. Stoga odbranu i primenjuje slabija strana. Pri ovome treba imati u vidu da se samo odbranom ne pobeđuje, što je Klauzevic veoma jasno istakao. Razume se da napad, iako je *slabiji vid borbe*, može savladati odbranu kad se izvodi višestruko jačim snagama. Isto tako je moguće da u izvesnim periodima (naprimer, u Prvom svetskom ratu) odbrana, kao vid borbe, postane toliko jača od napada da napadač, usled sticaja konkretnih uslova, privremeno nije u stanju da ostvari nadmoćnost koja je potrebna za savlađivanje odbrane, te se u tom periodu može reći da je odbrana postala jača od napada. No, ovde se više ne misli na odbranu kao vid borbe, već na primenjenu odbranu u datim istoriskim uslovima. Isto tako se za ostale periode može reći da je napad bio jači od odbrane, no tu se samo tvrdi da je napad bio u stanju da savlađuje odbranu, tj. da je napadač mogao ostvariti nadmoćnost koja je potrebna za ovo savlađivanje. Ali se ni tu ne misli na odnos napada i odbrane kao vida borbe. To je Klauzeviceva misao i u njoj nema nikakve protivrečnosti. Ova Klauzeviceva misao može se kritikovati kao preterano apstraktna i teška logička konstrukcija koja je suviše odvojena od prakse i za ovu nema neposrednog interesa. Kao takva ona se može nekom svidati ili ne, ali je ona logična, dosledna i bez ikakvih kontradikcija. Sto-

⁴⁾ Vidi: Svečin, *Strategija*, izdanje *Vojnog dela*, 1956, str. 62.

ga smatram da je u ovom pogledu autorova kritika neosnovana.

Autor nije nigde istakao da se, razvojem ratne veštine, javljaju i novi pojmovi i termini, a da stari odumiru ili menjaju svoj sadržaj i značenje. Naprotiv, on upotrebljava savremene termine, definiše savremene pojmove i pri tome proteže njihovu važnost i upotrebu i na prošle epohe u kojima oni nisu uopšte postojali ili su imali drukčije značenje. Istovremeno, on u savremenu terminologiju ponekad uvodi termine i pojmove koji su već odumrli.

Autor kaže da je ratište⁵ (театр войны) »prostorija na kojoj dejtstvuju oružane snage i koja služi kao bliža baza za njihovu popunu i snabdevanje«. »Ratište može da bude cela država ili samo jedan njen deo«. »Vojište (театр военных действий) je teritorija na kojoj se neposredno razvijaju vojne operacije« (str. XXXII). Zatim kaže da je ratište strategijski element (uključuje i bazu za vođenje rata), vojište operativni element (uključuje i bazu za vođenje operacija), a zemljište sa svojim topografskim svojstvima je taktički elemenat (str. XXXIII). Ovakva šematska podela ne može se primeniti ni u prošlosti kad operacija nije još postojala, a ni danas kad je u uslovima svetskih ratova i savremenog naoružanja pojam ratišta (театр войны) izmenio svoju sadržinu. Na bazi ovakve šematske podele autor dalje određuje pojmove strategiskog, operativnog i taktičkog okruženja. »Strategisko okruženje je prekid svih komunikacija i potpuna izolacija strategijske grupacije oružanih snaga od baza i rezervi. Operativno okruženje je prekid svih operacijskih pravaca i lišavanje operativne grupacije protivnika mogućnosti da sadejstvuje sa neokruženim snagama...« Taktičko okruženje je kad se »trupama onemogućiti da manevruju izvan zone dejstva neprijateljske vatre sa zemlje i kad se ceo njihov poredak može skroz da tuče artiljeriskom vatrom« (str. XLI). Prema ovako određenim pojmovima teško je odrediti u koju kategoriju spada, naprimer, okruženje kod Kane ili Staljingrada. Oni još manje odgo-

varaju današnjim uslovima pošto se danas svako okruženje, makoliko bilo veliko, može skroz tući vatrom sa zemlje.

Autor kaže: »Specifičan sadržaj rata pretstavlja borbena delatnost vojske — boj (borba), operacija i sudar (bitka — сражение)«... »Osnovna sredstva vođenja borbe su vatra i napad (protivnapad) (ataka i контраатака), operacije — operativni manevar (protivmanevar — контраманевар) i udar (protivudar — контраудар), sudari (bitke — сражения — радна и одрабена операција« (str. XL). Ovakva podela je nejasna, jer se ne vidi dovoljno jasno šta autor podrazumeva pod sudarom — bitkom. Sredstva vođenja borbe su svakako oružje i ljudstvo koje njime rukuje, a ne »vatra i napad«. Borba se teško može zamisliti bez manevara, a operacija bez vatre i sl. Sem toga, ovakva podela se ne može primeniti na vreme kad operacija još nije postojala.

Autor ne objašnjava dovoljno pojam manevara, a manevar deli na strategiski, operativni i taktički, povezujući ga za proboj fronta (str. XL). Ovakvo povezivanje je pravilno počev od Prvog svetskog rata, ali ne odgovara za dalju prošlost. Iz iznetih razloga nepravilna su i objašnjenja autora o obuhvatu i obilasku (str. XL).

»Strategijski razvoj je raspored trupa na ratištu, operativni razvoj je njihov raspored na vojištu, a njihov raspored na bojnom polju pretstavlja borbeni poredak« (str. XLIII). Iz razloga koji su ranije izneti ni ovo definisanje ne bi se moglo primiti kao potpuno pravilno. Sem toga, ni ovi pojmovi se ne mogu veštački nakalemiti na događaje iz prošlosti.

Jonjenje u svim epohama autor deli na taktičko, operativno i strategisko (str. XLII). I to je nepravilno. U prošlosti nije bilo operatike pa ni operativnog gonjenja, a u novije vreme strategisko gonjenje se ne može više izdvojiti kao posebno, već postaje sastavni deo operacije.

Izgleda da je najveći nedostatak u gledanjima autora u tome što je težio da savremenu podelu ratne veštine na taktiku, operatiku i strategiju i savremeni sadržaj ovih pojmova primeni na sve pojave ratne veštine u prošlosti, bez obzira na epohu u kojoj su se one odigravale.

Mislivi da su autorova izlaganja o protivofanzivi pravilna. Međutim, kritika mu prebacuje što protivofanzivu obrađuje u vezi sa dubokim povlačenjem i napuštanjem velikog prostranstva zemljišta, a ni

⁵) Za „театр войны“ i „театр военных действий“ teško je naći potpuno adekvatan izraz na našem jeziku.

Ono što se kod nas obično podrazumeva pod ratištem i vojištem samo približno odgovara značenju koje pisac pridaje gornjim izrazima.

u uvodu, ni docnije kod obrade istoriskih zbivanja (Skiti i Porčani, str. 79, 80, 238—240, 401—404), ne objašnjava da su takve protivofanzive stvar prošlosti i da se u savremenim uslovima više ne mogu napuštati velike prostorije, već treba težiti protivofanzivi posle kraćeg povlačenja kao što je to bio slučaj kod Kurska 1943 i kod Budimpešte 1945 godine.

Mislim da ovakva kritika upućena na račun Razina nije opravdana jer konture eventualnog budućeg sukoba još nisu u teoriji dovoljno ocrtane, a na osnovi onoga što je dosad pisano i pripremano ne bi se moglo tvrditi da su protivofanzive u vezi sa dubokim povlačenjem stvar prošlosti.

Prema autoru »Vojna topografija je odeljak taktike koji izučava taktičke osobine zemljišta i njihov uticaj na borbene radnje vojske«. Kod nas je ustaljen drukčiji pojam vojne topografije. Ne bi se mogao prihvatiti ni izraz »borbene operacije« (боевые операции) koji autor upotrebljava, pošto su danas sve operacije »borbene«.

U obradi istoriskog dela autor je koristio mnogobrojne istoriske izvore i izložio je potpuno i veoma jasno kako su do VI veka nastala i razvijala se pojedina oružja, individualna sredstva za zaštitu, inženjerski odbranbeni radovi i opsadna tehnika. U vezi sa time autor je veoma dobro pokazao kakav su uticaj na razvoj ratne veštine imali razvoj naoružanja, borbena iskustva iz prethodnih ratova i izmene u ličnom sastavu armije koje su nastajale usled klasne borbe i socijalnih promena u antičkom društvu. Autor je dovoljno i dobro razmotrio razvoj raznih načina obuke i vaspitanja u antičkim armijama i dokazao da se i u veoma davnoj prošlosti obraćala velika pažnja na uzdizanje morala i razvoj vojne veštine komandnog sastava.

Stari narodi Azije i Afrike stvorili su najstarije države koje su postojale vekovima, obuhvatale velika prostranstva i imale veoma razvijenu kulturu i civilizaciju. Prirodno je što su ove zemlje stvorile i prve osnove ratne veštine i njene teorije. Stoga je veoma pozitivno što je Razin obratio veliku pažnju ratnoj veštini Kine, Indije, Egipta, Mesopotamije, Urarta, Skitije i Persije. Dok je u ranijem izdanju od 1939 godine ovim zemljama bilo posvećeno svega 10 stranica, u ovom tomu se o njihovoj ratnoj veštini izlaže na 115 stranica. Autor je posvetio veliku pažnju razvoju teorije i veoma su mu zanimljiva i

živa izlaganja o »Zakonima Manu« i o raspravi Sun Cua.⁶⁾ Ovim radom Razin doprinosi razbijanju ukorenjene zablude većine evropskih istoričara da su osnovi ratne veštine i njene teorije stvoreni u staroj Grčkoj i Rimu. Razume se da je i ovaj rad još uvek nepotpun, sa dosta nedostataka, verovatno usled nedovoljnih i nepotpunih izvora što autor nije mogao da otkloni.

Veoma je pozitivno što je autor u najtešnjoj vezi sa izlaganjem razvoja ratne veštine u praksi izlagao i nastanak i razvoj teorije ratne veštine, kao i njenu ulogu i značaj za dalji razvoj ratne veštine. Stoga je Razinova »Istorija ratne veštine« ne samo istorija ratne veštine koja je primenjivana i stvarana u praksi, već i istorija njene teorije.

Autor je bio kritikovan što u ranijem izdanju svoga dela (1939) nije dovoljno rasvetlio pitanje strategije i njenog razvoja. U ovom tomu autor je obratio mnogo više pažnje strategiji i trudio se da ispravi ranije nedostatke, ali se ne bi moglo reći da je u tome potpuno uspeo. On često, umesto strategijske analize, pribegava izlaganju samog toka ratnih događaja tako da se ne mogu dovoljno jasno uočiti etape razvoja strategije i faktori koji su uticali na njen razvoj. I ovde je pogreška autora u tome što je sadržaj savremenog pojma strategije primenio i na daleku prošlost, te je usled toga došao do nepravilnog zaključka da u antičkim ratovima postoje samo »neki momenti strategiskog rukovođenja« (str. 529). Da je autor pojam strategije posmatrao dijalektički u razvoju i da je pojmu strategije u robovlasničkom društvu dao onaj sadržaj koji nužno proizilazi iz datih istoriskih uslova, lako bi uvideo da je strategija i u ovom istoriskom periodu postojala u celini, iako njena teorija još nije bila dovoljno oformljena.

Autor je izneo veoma opsežan materijal o organizaciji, naoružanju i taktici armija starih robovlasničkih država. Razvoj taktike je prikazan veoma dobro i dovoljno detaljno. Razin ponekad preceňuje i preterano ističe ratnu veštinu i organizaciju Grka, zanemarujući pritom dostignuća drugih naroda — Asiraca, Indijaca i Kineza (str. 201—205). Tako, na primer, na str. 161 on kaže: »Sa grčkom

⁶⁾ Vidi: Sun Cu Vu, *Veština ratovanja*, izdanje *Vojnog dela*, 1952.

armijom počinje istorija taktike, a posebno taktike pešadije«, a na str. 162 govori o »nastanku taktike pešadije« kod Grka, kao da pre Grka drugi narodi nisu poznavali nikakvu taktiku. Ovo je izgleda lapsus jer je pisac na drugim mestima isticao znan taj uticaj koji je imala ratna veština Kine, Indije, Irana, Mesopotamije i Egipta na ratnu veštinu Grka.

Na više mesta pisac veoma oštro kritikuje Klauzevica, a naročito Delbrika. Ne ulazeći u naučnu osnovanost ove kritike, čini mi se da je ona po formi često nezgodna i preterano žučna, što umanjuje veoma

dobar utisak koji se dobija pri čitanju ovog dela. Teško je poverovati da se tako ozbiljan i cenjen naučnik kao što je Delbrik bavio svesnim i zlonamernim falsifikovanjem istorije što, razume se, ne isključuje njegove zablude i klasnu ograničenost.

I pored nedostataka u razmatranju pojedinih teorijskih pitanja u uvodu, Razinova »Istorija ratne veštine« predstavlja odlično delo, visoke naučne vrednosti, pisano lako, živo i zanimljivo, te ga stoga treba preporučiti našim čitaocima.

M. B. J.

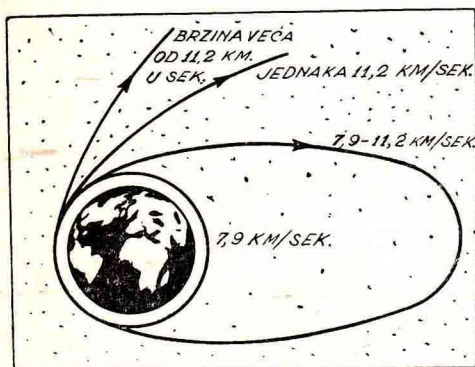
V. Komarov: PUT U KOSMOS¹⁾

Pojava veštačkih Zemljinih satelita predstavlja vrhunac dostignuća savremene nauke. Bez preterivanja se može reći da je u ostvarenju ovog uspeha nauke najveću ulogu odigrala raketna tehnika. Veštački Zemljin satelit se može konstruisati, kao što se mogu napraviti i najpreciznije sprave za njegovo vođenje, ali se postavlja pitanje kako ga poslati u prostor i postaviti u njegov orbit? Ovaj se zadatak može rešiti samo pomoću rakete i raketnog motora, s obzirom na to da se za kosmičke letove moraju stvoriti ogromne brzine od desetina hiljada km na sat. Brzina od 8 km/sek omogućuje da se jedno telo pret-

vori u veštački Zemljin satelit. Brzina, pak, koja prelazi 11 km/sek omogućuje jednom telu da ode u kosmički prostor po paraboličnom orbitu (sl. 1). Da li su i zašto potrebne ovako velike brzine?

U principu mogućna su dva načina kosmičkih letova, tj. kretanja u Kosmosu u polju teže nebeskih sila. Jedan od njih sličan je običnom letu i svodi se na to da stalnim radom motor kosmičkog broda razvija vučnu snagu, kreće brod napred i odupire se sili teže. Ali ovo je istovremeno vezano i sa neverovatno velikim utroškom goriva i praktično je neizvodljivo.

Mnogo je lakše i izvodljivije ako se međuplanetarni brod pretvori u samostalno nebesko telo koje se kreće po zakonima gravitacije, odnosno bez utroška goriva. U osnovi toga zakona leži iskorišćavanje sposobnosti kretanja tela pod uticajem sile teže, koje u takvim slučajevima dejstvuju, dok telo koje se kreće ne vrši nikakav rad. No, s druge strane, potrebno je da se takvo telo kreće po određenoj putanji — orbitu. Međutim, karakter ovog orbita potpuno zavisi od uzajamnog položaja nebeskih tela i početne brzine kosmičkog broda koja, prema proračunima, treba da bude dosta velika. Kad se ona postigne, može se motor isključiti i silama teže dopustiti da deluju na brod. U toku daljeg međuplanetarnog leta motor će se uključivati samo onda kada kosmički brod treba prevesti sa jednog orbita na drugi. Na taj način motor međuplanetarnog broda treba da zadovolji dva osnovna zahteva: da razvije vučnu snagu u bezvazдушnom prostoru i da postigne ogromnu brzinu leta.

Sl. 1. — Kod brzina leta koje prelaze 11 km/sek telo leti u Kosmos po paraboličnom orbitu

¹⁾ Путь в космос, В. Комаров, Танкист, СССР, decembar 1957.

Jedini motor koji danas u dovoljnoj meri odgovara tim zahtevima je raketni. On je sposoban da razvije vučnu snagu iako nema spoljne sredine, naprimer, u kosmičkom prostoru. To se objašnjava time što raketa izbacuje gasove od kojih se sama odbija, dok se obični avion sa elisom odbija pomoću nje od spoljne sredine (vazduha). Sem toga, raketni motor ima još i to preimućstvo da jačina njegovog motora raste sa povećanjem brzine leta, dok motor sa unutrašnjim sagorevanjem ostaje uvek postojan. Tako, naprimer, motor jednog modela velike rakete na visini od 40 km, a pri brzini od oko 5,5 hiljada km/čas, razvija snagu otprilike ravnu 1/4 jačine Kujbiševske hidroelektrane.

Od barutne do balističke rakete. — Preimućstvo raketnog motora dovelo je do toga da je raketa postepeno postala jedno od najjačih savremenih oružja koje može da izvršava razne strategiske i taktičke zadatke.

Prve rakete koristile su čvrsto gorivo, pre svega običan barut. Ovde se misli na takve rakete kao što je poznata »Kačuša« i niz drugih. Ali vek trajanja ovakvih motora je mali, te ovo jako ograničava njihovu primenu. Mnogo veće mogućnosti imaju raketni motori sa tečnim gorivom, koje je prvi razradio pre 50 godina poznati ruski naučnik K. E. Ciolkovski. On je ne samo predložio da se za raketu upotrebi tečno gorivo, nego je i napravio projekt motora sa tečnim gorivom te tako teoretski dao osnovu za polet rakete.

Kod savremenih raketa pogon se u najviše slučajeva sastoji od goriva i paljiva (oksidatora) koji se nalaze u posebnim rezervoarima. Kao paljivo obično služi tečni kiseonik ili kakvo drugo sredstvo koje sadrži kiseonik potreban za sagorevanje, naprimer, vodonični peroksid ili azotna kiselina. Kao gorivo služi petrolej, špiritus, hidrazin i druge tečnosti.

Rakete koje su namenjene za letove na velikim daljinama ili za ispitivanja gornjih slojeva atmosfere imaju motore sa tečnim gorivom. Za letove na velikim visinama stavlja se u glavu rakete naročita aparatura koja automatski registruje i predaje preko radija razne podatke o gornjim slojevima atmosfere. U glavu rakete mogu se smestiti i životinje koje služe za ispitivanje uticaja kosmičkog leta na živi organizam. Korišćenjem raketa za velike visine znatno su se proširili pojmovi

i pretstave o procesima koji se dešavaju u gornjim slojevima atmosfere kao i iznad tih granica. Dosadašnja ispitivanja pomogla su da se prouči raspored temperature i hemiski sastav atmosfere na velikim visinama i da se otkriju, ranije nepoznata, kratkotralasna emitovanja Sunca, što je dovelo do promene ljudskog saznanja o električnim svojstvima jonosfere. Ipak, samo ovakve rakete ne mogu rešiti zadatke kosmičkog leta.

Da bi se jednom telu težine 1 kg dala brzina od 11 km/sek potrebno je da se izvrši gigantski rad od 6 miliona kilogramometara. Takav rad izvrši jedan putnički automobil dok pređe 50—60 hiljada km. Međutim, brzina običnih raketa je relativno mala i ne prelazi 1,5—2 km/sek. U vezi s tim i maksimalna visina koju mogu dostići nije tako velika — oko 250 km. Prema tome, na putu da se postigne velika brzina i visina rakete stoje ozbiljne teškoće na koje je ukazao još K. E. Ciolkovski. On je uočio vrlo važnu činjenicu time što je povezao startnu težinu rakete i količinu goriva koju treba utrošiti da bi se dobila potrebna brzina, sa brzinom isticanja gasova iz motora. Ova se zavisnost, poznata kao formula Ciolkovskog, može predstaviti u ovom obliku:

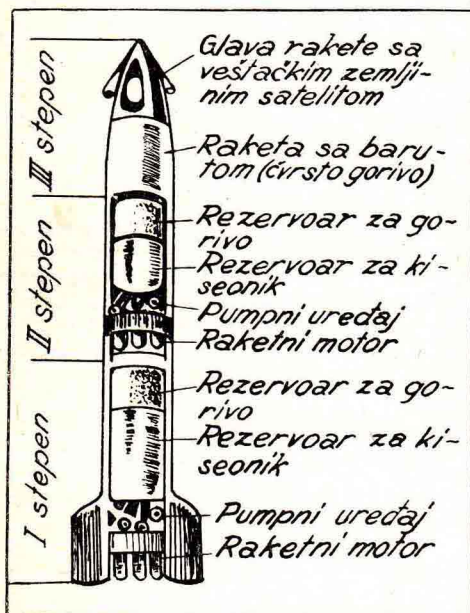
$$\frac{M_{\text{gor}}}{M_{\text{rak}}} = 2,7 \frac{v}{c} - 1, \text{ gde je } M_{\text{gor}} = \text{masa goriva, } M_{\text{rak}} = \text{masa rakete bez goriva, } v = \text{krajnja brzina rakete a } c = \text{brzina isticanja gasova iz motora.}$$

$\frac{v}{c}$	1	2	3	4	5
$\frac{M_{\text{gor}}}{M_{\text{rak}}}$	1,7	6,5	19	54	147

Iz ove se tablice može zaključiti da kod savremenih realnih brzina isticanja gasova iz motora (oko 2 km/sek) odnos $\frac{v}{c}$ za obodnu brzinu je 4, a za prvu kosmičku brzinu 5,5. Znači, da bi se postigao let u Kosmos, potrebno je na svaku tonu težine potrošiti najmanje 150 t hemiskog goriva, a da se stvori Zemljin veštački satelit, najmanje 55 t. Pri ovome se ne uzima u obzir ono gorivo koje, u slučaju leta na Mesec,

treba da se utroši na usporavanje pri spuštanju i za povratak. Savršeno je jasno da se ne mogu konstruisati rakete koje bi mogle da ponesu 150 t goriva pa čak ni 54 puta više nego što je sopstvena težina.

Zbog toga za praktično postizanje leta u međuplanetarni prostor treba smanjiti težinu kosmičkog broda i povećati brzinu isticanja gasova kod motora. Jedan od načina da se poveća rezerva goriva, tj. odnos početne i krajnje mase rakete, jeste izgradnja višestepene rakete čiju je ideju dao još K. E. Ciolkovski.

Sl. 2. — Šema konstrukcije trostepene rakete

Slična raketa (sl. 2) sastoji se od nekoliko raketa ili stepena koji se među sobom spajaju, pri čemu je svaki sledeći stepen manji od prethodnog. U momentu starta uključuje se motor prvog stepena. Kada potroši gorivo, on se automatski odvaja i pada dole. Tada počinje da radi motor drugog stepena, zatim trećeg itd., dok raketa ne dobije potrebnu brzinu. Ovakva konstrukcija je pogodna zato što motor sledećeg stepena počinje da radi imajući već u rezervi neku brzinu koja je dobijena

iz motora prethodnog stepena. Prema nekim stranim podacima, dvostepene rakete dostizale su visinu od 500 km, a trostepene oko 1.000 km.

Zahvaljujući višestepenoj raketi može se napraviti tzv. balistička međukontinentalna raketa koja može da prelazi hiljade kilometara. Ona se pušta vertikalno naviše i to sa relativno malih platformi. Najpre se raketa podiže vertikalno i, kad dođe u razređeni sloj atmosfere, blago zaokreće i nastavlja kretanje po luku prema cilju. Zaokret se može postići pomoću vazдушnih krmi ili promenom pravca isticanja gasova iz motora.

Kada se postigne željena brzina, motori se automatski isključuju i raketa, slično artiljeriskom zrnu, slobodno leti po balističkoj putanji na visini oko 1.000 km, gotovo ne nailazeći na otpor vazduha. Kad raketa opiše izračunati luk, ona ponovo probija gusti sloj atmosfere i izlazi na cilj. Pošto brzina balističke rakete u regionu cilja dostiže 20—25 hiljada km/sat, to je presretnje takve rakete od strane savremenih pav sredstava odbrane vrlo otežano, gotovo i nemoguće.

Teoretski proračuni pokazuju da se pomoću balističke rakete može sa dosta sigurnosti pogoditi krug prečnika 10—20 km. Ako takva raketa nosi atomsku bombu čiji je radijus dejstva veliki, onda će tačnost pogađanja biti potpuno zadovoljavajuća. Da bi se balistička ili međuplanetarna raketa kretala u datom pravcu, potrebni su uređaji za upravljanje njenim letom, pošto je za to vreme raketa izložena raznim faktorima koji joj menjaju, manje ili više, pravac i brzinu.

Upočetku, tj. dok se ne uključe motori, upravljanje međukontinentalnom raketaom može se postići pomoću radiotelemetrije. Ovakav sistem se obično sastoji od komandnog uređaja, automatskog ili kojim upravlja čovek, i dopunskih uređaja namenjenih za predaju signala, od kojih svaki treba da odgovara nekoj komandi.

Za prijem signala prilikom upravljanja, uređaji za vođenje na daljinu imaju specijalne prijemnike. Prijem signala se dešifruje i tada automatski počinju da rade odgovarajući mehanizmi koji upravljaju komandama leta. Zbog znatne udaljenosti na kojima lete međukontinentalne rakete, njihovo vođenje pomoću radija na drugom delu putanje (bez pogona) nije preporučljivo, jer će se neprijatelj starati

da u rejonu ciljeva stvori radiosmetnje koje bi onemogućile ovo vođenje. Ova okolnost uticala je na pronalaženje tzv. samostalnih uređaja za upravljanje raketom.

Od najvećeg su značaja za budućnost astronavigacioni sistemi koji imaju teleskopske uređaje namontirane da pomoću žiroskopskih uređaja slede jednu ili dve jače zvezde. Oni su namenjeni da čvrsto održe let na datoj putanji i potpuno su neosetljivi na smetnje neprijatelja.

Rakete budućnosti. — Kao što je već rečeno, jedna od mogućnosti da se postignu kosmičke brzine jeste povećanje brzine isticanja gasova. Zbog toga se, uporedo sa usavršavanjem savremenih raketnih motora, u naučnoj literaturi razmatra niz projekata principijelno novih tipova.

Izgleda da će u raketnoj tehnici veliki značaj imati upotreba atomske energije. Pretpostavlja se da će kroz atomski reaktor prolaziti neko sredstvo koje će, kad se zagreje do vrlo visokih temperatura, isticati velikom brzinom unazad. Stvaranje takvog sistema vezano je sa nizom teškoća čisto tehničke prirode. Sem toga, ako se leti sa posadom, potrebni su mnogi uređaji za biološku zaštitu ljudi koji mnogo otežavaju raketu.

Uporedo sa ovim, u naučnoj literaturi se razmatra i ideja o korišćenju i upotrebi

električnih motora kod raketnih brodova. Princip rada takvog sistema sastoji se u tome da se čestice gasa, neprekidnim bombardovanjem gasova elektronima joniziraju. Time se povećava brzina kretanja tih čestica i posle neutralisanja one se izbacuju iz mlaznika. Jonski motor omogućuje da se dobiju ogromne brzine isticanja. Zahvaljujući ovome utrošak sredstava (materije) u takvim raketama biće vrlo mali. Izračunato je, naprimer, da bi jedna jonska međuplanetarna raketa, težine 1000 tona, trošila samo oko 5 kg gasa na sat.

Još veće brzine mogu se dostići pomoću tzv. fotonskih raketa. Fotoni, koji izbacuju čestice svetlosti, formiraju se u termionuklearnom reaktoru — »nuklearnoj lampi«¹ i, odbijani naročitim reflektorom, mogu u principu dostići skoro brzinu svetlosti.

Najzad, u poslednje su se vreme pojavile na stranicama inostrane štampe i senzacionalne vesti da su preduzeta uspešna ispitivanja da se pomoću jakih elektromagneta i drugih uticaja na težinu materije ova neutrališe, tj. da materija izgubi svoju težinu. Ukazuje se i na mogućnost da se dobije negativna sila teže i stvore letilice bez težine, kao i međuplanetarne rakete koje bi se kretale na tom principu. Budućnost će pokazati koliko su ove vesti tačne.

D. I.

Kapetan H. Marten: GERILA, TERITORIJALNI RAT, REVOLUCIONARNI RAT

U članku pod gornjim naslovom, objavljenom u francuskom časopisu *Revue militaire d'information* za avgust i novembar 1957¹⁾, pisac razmatra: gerilu kao oblik ratne veštine, njena sredstva i metode; kontragerilu i njeno vođenje; regularnu armiju u kontragerili; komandovanje u kontragerili, s posebnim osvrtom na organizacionu strukturu tog komandovanja i ovlašćenja komandanata; pacifikaciju i ujedinjavanje ustaničkog stanovništva pod okriljem metropole i njegovu samozaštitu (ustvari od sopstvenih boraca); opasno stanje kao pravni osnov

za ukidanje redovne sudske, administrativne i političke vlasti i njeno koncentrisanje u ruke komandanata i, najzad, neka pitanja humanizacije kontragerile. To je, kako pisac ističe, studija u kojoj se nabraja mnoštvo zadataka i sredstava radi ilustracije širine problema, iako u njoj nije dovoljno jasno izražena ideja o njegovoj kompleksnosti.

Sušтина problema, kako ga pisac vidi, sastoji se u tome kako ugušiti gerilu u koloniji. Mada pisac ističe da ne može dati jasnu predstavu o kompleksnosti problema, ipak on površinski ulazi u njegovu suštinu koja se sastoji u tome kako da se odvoji stanovništvo od gerilaca kad ne može biti odvojeno od teritorije. Pisac ističe da, iako je taj zadatak težak, on je ipak rešiv. Treba samo odrediti odgova-

¹⁾ Guerilla, guerre en surface, guerre revolutionnaire, par le capitaine H. Martin, *Revue militaire d'information*, Francuska, avgust i novembar 1957.

rajuću taktiku, organizacionu armaturu, komandovanje i, pored toga, izučavati primere iz istorije da bi se iz njih izvukli i iskoristili zaključci. Zbog toga, on u prvom delu članka daje prikaz gerile.

Mada gerila terminološki znači »mali rat«, ona je ustvari jedan od oblika ratne veštine koji treba izučavati. U najklaasičnijem i najskolastičnijem smislu, gerila je u suštini rat koji vodi strana koja se odrekla glavne bitke i koja pretpostavlja borbu izolovanih elemenata koji napadaju celokupan protivnički raspored.

Prema tome u kom se cilju vodi, pisac gerilu deli na tri vrste, ostajući pri tome da sve te tri vrste čine jednu istu vojničku kategoriju. Tako gerila može biti spontana, kao odraz volje celog naroda ili iskristalisana oko ostataka sopstvene armije. U drugu vrstu ubraja gerilu koju organizuje jedna vojna ili političko-vojna komanda koja je uočila njene prednosti. Najposle, kao treća vrsta gerila, može biti i oblik vođenja rata od strane jedne političke vlasti u fazi njenog formiranja, pa pisac zaključuje da gerila nije ni slučajna niti epizodna. Razmatrajući aktere gerile i pomoćne izvore njihove igre, pisac, pre svega, zaključuje da je gerila teritorijalan rat, pošto su gerilci vezani za celu površinu teritorije i u stanju su da izvode ratna dejstva u svakom času i na ma kojoj njenoj tački.

Pored divlje volje da se bore i da stalno škode protivniku, kad god se to ne protivi naređenjima, gerilci se moraju služiti i prikrivanjem. Strana koja je izabrala da vodi gerilu protiv regularnih snaga, koje ne može ni oterati niti uništiti, mora prikrivati, van borbe, svoje efektivne, oružje i snabdevanje. Zbog toga se gerila mora oslanjati na podršku stanovništva. Ta podrška mora biti srazmerna snazi gerilaca i sastoji se u tome što im na prvom mestu omogućuje prikrivanje i snabdevanje, a isto i mogućnost za regrutovanje.

Isto onako kao što je podelio gerilu u tri vrste, pisac deli i podršku stanovništva u tri vrste. Ta podrška može biti spontana, iz patriotskih ili ideoloških pobuda, ili izraz ogorčenja zbog nasilja okupatora. Ona dalje može biti izmolljena ili po pristanku i, najzad, iznuđena fizičkim ili posrednim terorom putem nasilne ideologije.

Za svaku vrstu pisac daje primere. U prvu vrstu gerile on ubraja španske partizane 1809—1812; Digecklena koji je vodio naoružane seljake i građane protiv Engleza u Normandiji; ustanak Vandejaca

i gerilu koju je vodio Šuan protiv francuskih revolucionarnih snaga 1791—1792; tirolske i vogeške partizane 1809 i 1814; neorganizovane slobodne strelce 1870—1871; prve makije 1943 i napokon naoružane seljake u opustošenim oblastima u svim ratovima. Za drugu vrstu pisac navodi Vercingetoriksa pred Gergovijom koju je branio Cezar u toku osmogodišnjeg rata, a koji se završio prisajedinjenjem Galije, kao provincije, Rimu; Digecklena koji je oteo Englezima sve posede u Francuskoj i tako praktički anulirao mirovni ugovor, zaključen u Bretiniju 1360; Kutuzova 1812; ruske partizane 1919—1920 i 1942—1944; pa i četnike Draže Mihailovića, kao i Tita i Markosa. Najposle u treću vrstu on stavlja Crvenu armiju protiv Denjškina i Vrangela, njihove Bele garde i britansko-japanske intervencije; Kinesku revoluciju Mao Ce Tunga i Narodnu armiju Vijetnama.

Pisac sasvim pravilno vidi da je Mao Ce Tung uspeo da povede revolucionarni rat i uguši gerilu, ali ne terorom već unutrašnjom zakonitošću stvari. Tu je bilo odlučno ono što je predstavljala Crvena armija i ono što su predstavljale snage koje su vodile gerilu. Mao je predstavljao napredne interese i zbog toga je pobedila Crvena armija jer je ostvarivala oblike koji su odgovarali tim interesima. Ona je oslobađala kineske seljake od feudalnih gospodara, deleći im zemlju nezavisno na kojoj su se strani borili.

Zbog toga što pisac pojave posmatra statički, odvojeno, ne ulazeći u njihove unutrašnje zakonitosti koje ih uslovljavaju i određuju, morao je neminovno sve primere koje je naveo posmatrati kao vojnu kategoriju. Da je uzeo u obzir materijalne, istoriske i ekonomske uslove koji su te pojave odredili i uslovljivali, on ne bi došao do zaključka da gerila za stanovništvo stvara stanje nesigurnosti, straha i najmučnijeg ograničavanja kao »klasični rat«, ali trajnije nego neprijateljska okupacija. A to stanje koje, prema piscu, prouzrokuju gerilci; treba da poprave snage metropole. Ali to ne treba da bude uzeto kao njihov program. Radi se o tome da se, kad izbije gerila i povede se kontragerila, onemogući mešanje neboraca i boraca, jer je to mešanje najjači adut gerilaca i terorista koji im treba izbiti iz ruku, zaključuje pisac. A šta da se kaže o svim onim primerima koje pisac navodi trpajući u istu vrstu sve od Cezara do Mao Ce Tunga?

U daljem razmatranju pisac ukazuje na teškoće s kojima se sukobljavaju oru-

žane snage metropole u borbi protiv gerile. Regularne snage nisu u stanju da iskoriste svoju premoć jer ne mogu produžiti borbu preko onog minimuma koji odgovara karakteru svakog lokalnog poduhvata; u takvom slučaju one izlažu svoju teritorijalno-komandnu organizaciju koja je stalna, svoje ustanove koje se, zbog svog značaja, ne mogu prikriti, svoje veze i unutrašnje komunikacije. Pored osnovnog i apsolutnog uslova divlje volje da se bore, da škode protivniku i napadaju ga, kad god se to ne protivi naređenjima, gerilci moraju strpljivo nizati manje uspehe kako bi se učvrstili, pripremili kadrove, postepeno organizovali svoje regularne snage i na kraju prihvatili normalan način otvorene borbe kombinovan sa partizanskim dejstvima. Njihova taktika sastoji se u tome da ometaju pokrete protivnika, onemogućuju njegovo komandovanje, da vezivanjem njegovih rezervi i snabdevanja slabe njegovu udarnu snagu. Pri tome oni moraju koristiti prikrivanje i uspostaviti odgovarajući sistem komandovanja. Pomoću tih metoda se svakodnevno na terenu vodi borba sa ili bez teškog oružja. Tu borbu obično vode manji i izolovani elementi koji ne računaju na pomoć. Zbog toga su njihovi napadi iznenadni i kratki, a pri tome se služe lukavstvom i rasturanjem. Značaj tih elemenata, terenske prilike, neprijatelj, raspoloživo oružje, na jednoj i drugoj strani, mogu varirati do beskonačnosti, od izolovanog teroriste do pešadijske divizije Vijetmina koja je do 1954 godine zadržala sposobnost rasturanja i izmicanja svim poterama.

Ova je analiza, na prvom mestu, bila potrebna piscu da pobije shvatanje kako regularne snage metropole nisu u stanju da se suprotstave protivniku kao što su partizani. Naime, on je čuo u Anamu kako se govori da i metropola, da bi pobedila partizane, treba da i sama odbaci regularne organizovane oružane snage i pribegne partizanskom načinu ratovanja. Pisac smatra da je takvo shvatanje pogrešno i da u to ne treba verovati, pa zaključuje da su samo regularne snage u stanju da izvojuju tu tešku pobjedu nad partizanima. One postoje zbog toga što postoje društva koja ih upotrebljavaju. Uostalom, isti pisac, ni partizani ne mogu pobediti ako i sami ne organizuju sopstvene regularne snage. Oni mogu, na kraju obračuna, pobediti regularne snage metropole samo ako im pođe za rukom da postepeno organizuju oružane snage u srazmeri u kojoj budu slabili svog protivnika i da

posle toga prihvate otvorenu bitku, kombinovanu sa partizanskim dejstvima. Naime, radi se o tome kako da se u tome spreče partizani, zaključuje pisac. A kako se to može postići, on izlaže u drugom delu članka.

Kada izbije gerila treba napustiti nadu da ona može biti brzo ugušena. Prema tome, gerilu uopšte treba shvatiti kao rat, kao nametnuto stanje koje treba okončati. Radi se o tome da se protivnik navede da poštuje konvencije koje više ne želi da poštuje. Pod konvencijama pisac podrazumeva one međunarodne ugovore, kao i zakonske akte metropole, koji važe na ustaničkoj teritoriji, a koji zabranjuju upotrebu sile za rešavanje međusobnih sporova u društvima i između pojedinaca. Znači, protivnika treba primorati da se odrekne načina upotrebe sile koji je sam izabrao.

Ovim pisac želi da podvuče da se tu radi o unutrašnjoj stvari metropole u koju niko spolja nema prava da se meša. Pisac ne kaže o kojim je međunarodnim ugovorima ovde reč, ali se može shvatiti da on misli na mirovni ugovor od 26 februara 1834 kojim je Abd-el-Kader priznao francuskog kralja za svoga zaštitnika, ili na onaj drugi od 30 maja 1838, koji je bio zaključen posle poraza kod Makte 1835 i kod Konstantina 1837, odnosno posle pada Abd-el-Kadera u zarobljeništvo. Ali ti ugovori ne idu u prilog piščevoj tezi. Iz njih bi se moglo izvesti da se tu radi o sukobu koji interesuje i međunarodnu zajednicu. Nezavisno od toga što ovakav sukob ugrožava mir, postoji tu i druga strana. Ta druga strana je došla kao posledica razvoja društva uopšte, a posebno kao posledica razvoja međunarodne zajednice, koji isključuju kolonijalizam, bar one vrste kakav je bio 1838. To je uostalom izraženo i u načelu da svaki narod ima pravo na samoopredeljenje. To načelo nije više postulat neke određene politike već pozitivno pravo.

Shvatanje da se regularne snage ne mogu suprotstaviti partizanima, pisac želi da pripiše terminološkim neadekvatnostima. Ako je gerila rat, onda je pojam kontragerila nesrećno odabran. To je, kaže pisac, opasna reč. Ta reč navodi na misao da regularne snage u kontragerili ne mogu koristiti klasična sredstva; da za borbu protiv partizana treba da budu neke posebne snage; da je kontragerila, zbog deminutiva »gerila«, neki niži oblik ratne veštine. Međutim, nije reč o tome, već o postupcima. U svakom se društvu oružane snage oslanjaju na podršku stanovni-

štva. Građani su čak i zakonima obavezni da i policiji pružaju pomoć. Znači da je podrška stanovništva klasično sredstvo. Radi se samo o tome kako obezbediti podršku stanovništva snagama metropole, a lišiti partizane te pomoći. Reč je o programu. Sadržina tog programa treba da bude: kako sačuvati sredstva za akciju; kako što više slabiti protivnika i paralisati ga, odnosno uništiti ga ili primorati da položi oružje. To je najklasičniji program koji odgovara studiji sredstava za izvršenje ma kog ratnog zadatka.

Kad je reč o kontragerili, o operacijama za pacifikaciju ili, prema Mao Ce Tungu, »o borbi u zoni okupiranoj od strane Crvene armije u kojoj je stanovništvo pretežno reakcionarno«, treba uvek izvršiti posebnu organizaciju komandovanja; brižljivo izabrati ciljeve (po redu prvenstva) koje treba postići; uzeti stanovništvo u ruke, ponovo ga ujediniti i progresivno koristiti. Za to su potrebni: odgovarajuća taktika, celishodne organizacione forme i metodi, kao i izbor odgovarajućih komandanata. Na taj način stanovništvo treba učiniti aktivnim činiocem i zaštitnikom sopstvenog mira i bezbednosti pod okriljem metropole. To je šahmat za gerilu. Uzimanje stanovništva u ruke iščeknuće i poslednji gerilac, zaključuje pisac.

Zbog toga što pojave ne posmatra u kretanju i u uzajamnoj vezi sa unutrašnjom zakonitošću koja ih određuje, on smatra da se stanovništvo može odvojiti od svojih boraca — od samog sebe. A kad to bude postignuto, stanovništvo će samo tražiti da ga ostave da živi u miru. Uostalom, rezonuje pisac, i moralna načela hrišćanske inspiracije, pa i najciničniji makijavelizam, nalažu da se to stanovništvo ostavi što duže po strani od borbe i da se tako, milom ili silom, pridobije. Po sebi se razume da to znači predaju pošto mu ona bude nametnuta. Tim zaobilaznim putem, smatra pisac, može se postići da partizani postanu miroljubivi saradnici, pa čak i saveznici snaga metropole. To bi, prema piscu, bila suština procesa pacifikacije ustaničkog naroda od strane snage metropole.

To će, prema piscu, biti primena principa Sun Sena koji je prethodno pridobijao zarobljenike da bi ih posle inkorporisao; to bi bilo sećanje na Makijavelija koji je odvrtao vladara da podiže citadele, sem u slučaju krajnje nužde, a da građanima, pošto lukavstvom, a po potrebi i silom, budu pridobiveni, poveri

da sami čuvaju svoje gradove. Međutim, ni Sun Sen ni Makijaveli nisu pri tome zaboravljali najbrutalniju prinudu svim raspoloživim sredstvima, zaključuje pisac. Uostalom, to nije iluzija, već realnost, a da je to moguće postići, pisac dokazuje mnogobrojnim primerima iz prošlosti.

I tako, pisac sve ove pojave, posmatrajući svaku za sebe, ne uzimajući u obzir ni vreme ni uslove koji su ih odredili, stavlja u istu kategoriju. Za njega su jedno te isto feudalni, kolonijalni, oslobodilački i revolucionarni rat. Nema razlike između Cezara u Galiji, osvajanja Alžira, Tonkina i Madagaskara od strane Francuza, Crvene armije u Ukrajini posle 1919 godine, Kineske revolucije i Oslobodilačkog rata Vijetnama. To je sve vojna kategorija, oblik ratne veštine i zbog toga ih kao takve treba proučavati. Uostalom, nastavlja pisac, zbog čega sad kontragerila ne bi mogla pobediti, zbog čega snage metropole ne bi mogle izvršiti misiju pacifikacije ustaničkog naroda u koloniji kad je to mogao da učini general Bižo u Alžiru 1885—1887, Galijeni u Tonkinu i na Madagaskaru, Liotej u Maroku?

Složio bih se s piscem da je te primere potrebno izučavati, ali ne ispuštajući iz vida ni vreme ni uslove koji su te »mnogobrojne izuzetke«, kako ih pisac naziva, omogućili. Da je pisac upotrebio takav metod, izvukao bi iz tih »izuzetaka« sasvim suprotne zaključke. Pouke iz toga mogle bi biti zaista iskorišćene u tom smislu da savremeni napore metropole predstavljaju samo uzaludno prolevanje krvi. Posebno je pitanje terora i patnje stanovništva koja ničemu ne služe. Svi koncentracioni logori i svi gestapovski metodi nisu mogli da ovekoveče nacionalsocijalizam, pa ti metodi neće spasti ni kolonijalizam. Pisac je mogao za to izvući pouke iz istorije sopstvenog naroda bez izučavanja Mao Ce Tunga koga, uzgred rečeno, nije razumeo.

Zar francuska rojalističko-žirondistička kontrarevolucija nije bila poražena od revolucionarnih snaga 1792—93 zbog toga što su se te snage revolucionarno obraćunavale sa feudalizmom? To je bila borba za bolji način proizvodnje, za slobodnu raspodelu zemlje, za oslobođenje od feudalnog gospodara. Uspeši tih revolucionarnih snaga nisu obezbedili samo hrabrost i požrtvovanje, već sve ono što je to uslovljavalo, a to su bili materijalni, istorijski i ekonomski uslovi. Te revolu-

cionarne tekovine nisu mogle biti uništene ni posle obaranja jakobinaca, pa ni 1799 kad je Napoleon objavio završetak Revolucije. Na tim revolucionarnim tekovinama razvila se ona velika patriotska i nacionalna svest miliona francuskih seljaka koja je omogućila Napoleоновe pobjede. A zar se ustanički narodi u kolonijama ne obračunavaju na isti demokratski revolucionaran način sa kolonijalizmom i snagama metropole koje ga predstavljaju?

Kad se pojave posmatraju u kretanju, u međusobnoj povezanosti, ne bi se moglo zaključiti da je zarobljavanjem Abd-el-Kadera i zaključenjem mira 1838, akcijom pacifikacije generala Bižoa, kako pisac navodi, konačno postignuta pobjeda. U svakom ratu postoje uspjesi i neuspjesi. Ali, ako se uzme u obzir razvoj novih interesa i da snage koje zastupaju oblike koje ti rastući novi interesi zahtevaju, neprekidno rastu, ostaje da pobjeda pripada tim snagama²⁾. Znači da poraz Abd-el-Kadera ne bi mogao biti shvaćen kao konačna pobjeda. Aktuelni događaji to dokazuju, samo ih treba razumeti.

Kad se jedanput shvati povezanost stvari, ruši se sva teoretska vera da je postojeći poredak stalno nužan, ona se ruši pre nego što taj poredak u praksi stvarno propadne³⁾. Zar ta Marksova misao ne odgovara stvarnosti? Zar kolonijalizam nije već srušen iako se još ovde-onda održava kolonijalni poredak? Objektivni karakter stvarnosti nalaže da se pojave u društvu posmatraju u uzajamnoj zakonitosti i najtešnjoj povezanosti svih njihovih strana⁴⁾.

Da je pisac shvatio Mao Ce Tunga, našao bi objašnjenje kako je ovaj za četiri godine uspeo da ujedini 600 miliona Kineza. Bilo bi mu jasno da se to ne bi moglo postići nikakvim fizičkim nasiljem, niti posredstvom neke nasilne ideologije. Tu se radilo o agrarnom pitanju. Naime, Mao je u zaostalosti Kine i njenoj nerazvijenosti radničkoj klasi sagledao ulogu

seljaka u revoluciji i naročito je nju i isticao. U svom izveštaju o ispitivanju seljačkog pokreta u Hunanu, on između ostalog navodi: »Gradsko stanovništvo i vojne jedinice čine tri desetine revolucionarnih snaga, a ostalih sedam desetina otpada na seljaštvo u agrarnoj revoluciji⁵⁾. Zbog toga je agrarno pitanje i bilo sastavni deo Kineske revolucije. Ukidanje sistema feudalne i polufeudalne eksploatacije, ostvarivanje načela »zemlja onima koji je obrađuju«, podela zemlje svima bez ikakve diskriminacije, pa i porodicama vojnika Kuomintanga, bili su materijalni, istorijski i ekonomski razlozi zbog kojih je Čang Kaj Šek morao napuštati sela i sklanjati se u gradove. Najzad, on je i te gradove morao napuštati, ili su ih Crvenoj armiji predavali sami seljaci — vojnici Kuomintanga. Ali ne, kako to pisac navodi, zbog toga što su bili demoralisani i gangrenisani prilaskom seljačkog stanovništva revoluciji. Naprotiv, razlozi zbog kojih su vojnici seljačkog pokreta okretali leđa Kuomintangu bili su uslovljeni agrarnom revolucijom Mao Ce Tunga. To je i doprinelo ujedinjenju 600 miliona Kineza u roku od četiri godine.

Moglo bi se postaviti pitanje oko kog programa i na temelju koje ideologije mogu narodi kolonija biti ponovo vezani za metropolu i pod njenom dominacijom »ponovo ujedinjeni«? Zar Čang Kaj Šek nije upotrebio nasilje i propagandu da bi sačuvao svoj poredak i zar još uvek ne sanja na Tajvanu da će to moći učiniti, makar i pomoću tuđih atomskih i hidrogenih bombi?

U nastavku članka, pod naslovom »Regularna armija u kontragerili«, pisac razmatra pitanja dislokacije, taktike, metoda, komandnog ešeloniranja i druga, pa prelazi na pitanje komandovanja u kontragerili. Tom pitanju on obraća posebnu pažnju jer se tu radi o značaju i ulozi komandanta, o obimu i karakteru njegove vlasti, o odgovarajućoj strukturi komandovanja i veze i, najposle, o organizovanju stanovništva i njegovom povezivanju sa sistemom komandovanja.

Osnovna piščeva ideja je da teritorijalnom komandantu nisu dovoljna ovlašćenja koja u klasičnom ratu ima komandant u zoni ratnih operacija. U toku jednog stalno pokretnog rata protiv gerile s misijom pacifikacije, teritorijalni komandant je odgovoran za celu teritoriju i snage na njoj; on potčinjene snage mora tako upotrebiti da, sve do najnižeg stepena komandovanja, ostvare maksi-

²⁾ Černiševski: *Šezdeset dana*, Grada za izučavanje književnosti i društvenog razvitka, izdanje 1940, str. 17.

³⁾ Marks i Engels: *Pisma*, izdanje 1931, str. 212—218.

⁴⁾ Lenjin: *K. Marks i F. Engels*, izdanje Kulture, Beograd 1947, str. 19.

⁵⁾ Brandt, Schwartz, Fairbank: *A Documentary History of Chinese Communism* — str. 83, Cambridge Massachusetts, 1952.

malni učinak. On mora imati vlast i mogućnost da putem naredbi obezbedi da se njegova volja čuje, poštuje i izvršava sve do poslednjeg kutka njegove teritorijalne nadležnosti. On mora štiti neboraćko stanovništvo, sprečiti tajno sporazumevanje između stanovništva i gerilaca, mora razlikovati borce od neboraca. Vojni propisi o garnizonu, unutrašnjoj i ratnoj službi ne daju mu ta ovlašćenja. Prema tome, nijedan glavni komandant, niti visoki funkcioner, kome bi bile potčinjene sve snage na datoj teritoriji, ne bi sa tako ograničenim ovlašćenjima mogao da primi moralnu i materijalnu odgovornost za izvršenje misije pacifikacije neke teritorije.

U uslovima tako ograničenih ovlašćenja, podele nadležnosti i ostalog što proističe iz normalne organizacije upravo i komandovanja, dešavaju se propusti koji su nespojivi sa situacijom koja nameće da sve bude potčinjeno jednoj volji. Zbog toga pisac smatra da je neophodno da se u takvoj situaciji na datoj teritoriji jasno i nedvosmisleno odredi položaj i nadležnost i prenesu široka ovlašćenja na rukovodioca te teritorije, nezavisno od toga da li je on vojno ili građansko lice. To bi imao da bude »prokonzul« kao što je bio Cezar u Galiji. Ne treba tu voditi računa o političkoj mogućnosti takvog izvora, niti strahovati za oblik države uspostavljanjem diktatorske vlasti na jednoj teritoriji. To je pitanje odluke i vlasti onih koji odlučuju o naimenovanju takvog rukovodioca. Uostalom, zaključuje pisac, nije bilo nikakve smetnje da i Makartur bude smenjen onda kad je njegova vlada našla da je to potrebno.

Takva bi vlast zahtevala odgovarajuće starešinsko ešeloniranje na celoj teritoriji po horizontalni i vertikalni, sve do najnižeg starešine — komandira stanice. Svaki bi od njih imao u teritorijalnom domenu svog delokruga odgovarajuću vlast. U tim domenima sve bi bilo podređeno jednoj volji, samo što bi najniži radio prema smernicama i uputstvima višeg i tako dalje, a svi u okviru ovlašćenja i na osnovu smernica najstarijeg teritorijalnog komandanta, odnosno rukovodioca. Pisac smatra da se takvo ešeloniranje može izvršiti i da ono neće doći u sukob sa vojnom hijerarhijom i navodi primere za to.

Time se ne iscrpljuje ta organizaciona struktura. Naime, treba organizovati i stanovništvo tako da i ono bude hijerarhijski ešelonirano po horizontalni i vertikalni i vezano za vojno-upravnu organizacionu

strukturu. Za to treba iskoristiti »revolucionarne formule«, kao komunističke ćelije, pomoćne komitete susedstva, kvartova itd., japansku administraciju i policiju. Radi se o tome da se svi članovi svake porodice potčine starešini porodice. Sve starešine porodica obrazovale bi komitet susedstva. Starešina tog komiteta morao bi poznavati i čuvati svakog stanovnika susedstva. Po istom principu organizovali bi se u gradovima komiteti blokova, a van gradova komiteti naselja, zaselaka i sela. Najveći stepen ove hijerarhije bio bi, sa nekoliko delegata, povezan s najnižim položajem teritorijalnog komandovanja. Na taj bi način taj najniži komandir dobio u svom teritorijalnom delokrugu obaveštajnu službu i ostalo. On bi između tih delegata izabrao lice koje bi mu bilo odgovorno za svaki slučaj za vreme dok njegova grupa učestvuje u akcijama intervencija. On bi u toku od samo nekoliko dana, neprekidnim patroliranjem, bio u stanju da upozna sve stanovnike svoje teritorije, pa čak i u najzabačenijem njenom kutu. Na taj bi se način omogućilo da se svako lice može uхватiti, privedi i progoniti za najkraće moguće vreme.

Pisac uviđa da diktatorska vlast glavnog komandanta i odgovarajuće komandno ešeloniranje nisu dovoljni da bi se u ustaničkom narodu slušala i sprovodila njegova volja — pošto tu nedostaje organizacija. Kad to mogu postići revolucionarne snage, zbog čega da to bude uskraćeno kontrarevolucionarnim? Kada komunisti znaju kako treba izabrati rukovodioca, kako sprovesti organizaciju da bi do maksimuma došli do izražaja njihova odgovornost i uticaj u masama, mogu i kontrarevolucionarne snage postići iste rezultate, ako se posluže njihovom organizacionom strukturom. Dovoljno je stvoriti organizaciju primenom »revolucionarnih formula«, pa će svi uslovi da je učine efikasnom biti ispunjeni. Uostalom, tu može pomoći i zakonodavni i pravni aparat metropole. Treba zavesti opsadno stanje. To će omogućiti i diktatorsku vlast, i organizacione forme, i postizanje poslušnosti.

Za otklanjanje svih teškoća koje stoje na putu sprovođenju izloženog sistema, a naročito onih nastalih podelom nadležnosti, pisac nalazi lek u zakonodavnom i pravnom aparatu Francuske i u opsadnom stanju. To se stanje postepeno učvršćivalo dok nije bilo zakonski regulisano. Ustvari, opsadno stanje se sastoji iz ukidanja celokupne redovne sudske, administrativne i

političke vlasti i što se one, u tako izvanrednom stanju, potčinjavaju jednom vojnom komandantu, čija je funkcija u takvim uslovima najodgovornija i najznačajnija. Ono se, uostalom, primenjivalo i u drugim prilikama koje su zahtevale da se sve potčini volji jednog rukovodioca (na primer, elementarne katastrofe itd.). Da bi gerila bila ugušena, potrebna je efikasna volja odgovarajuće lokalne vlasti. Prilagodavanje opsadnog stanja iz francuskog administrativnog prava uslovima teritorijalnog rata politički je pitanje, zaključuje pisac. Međutim, neosporno je da opsadno stanje omogućuje, uz korišćenje izložene organizacione strukture, brzo delovanje i manifestovanje jedne jedine volje koja bi se prilagođavala situacijama.

Gerila se uvek naslanja na narod i njegovo previranje, mada je ovaj daleko od toga da bude jednodušan. Uzroci tog previranja mogu biti politički, socijalni, religiozni, ideološki ili ksenofobski. Zbog toga, čim izbije gerila treba, bez zakašnjenja, povesti propagandu. Pritom treba znati da ona neće odmah dati rezultate zato što joj je prethodila protivnička koja je već uspjela da u narodu stvori svoje pozicije.

S druge strane, profesionalni vojnici, koji u takvim situacijama prvi intervenišu, nisu nažalost često sposobni za propagandne akcije. Oni se, već po svom pozivu, drže postrani političkih i ideoloških špekulacija. Ali oni jedini znaju da razumno upotrebe silu i u tom pravcu treba na njih apelovati da u protivnom ne bi doživeli ono što čeka protivnika. Opšte dobro, ljubav, čast, simpatije i antipatije, interesi, treba da budu rukovodeći u akcijama snaga pacifikacije. Tim putem će se protivnik postepeno upoznati, ograničiti i suzbiti. Oni koji ga podržavaju i koji su tu vezu organizovali, mogu tako biti neutralisani ili eliminisani. Uzimanjem stanovništva u ruke u zoni koju treba sanirati, postići će se to da će ta zona postati privlačna snaga za druge kao zona u kojoj je iščezla gerila.

Odgovarajućim ponašanjem i postupcima, putem predložene organizacije, omogućuje se, u procesu ujedinjavanja ustaničkog naroda, njegovom zaštitom od nasilja gerilaca i drugim, stvaranje osnove da on sam organizuje svoju samozaštitu. A pošto će ona omogućiti ekonomiju snaga, bila bi ludost ako bi taj princip bio odbačen. Šta su bile čuvene snage samoodbrane Vijetmina protiv francuskih regularnih jedinica? — pita se pisac, pa

zaključuje da je njihov učinak dozvoljavao da budu upotrebljene u zajednici sa boračkim jedinicama.

Na parolama mira i reda ne može se odvojiti ustanički narod od svojih boraca, jer bi to značilo odvojiti ga od samog sebe. Mir i red koje nudi metropola negacija su oslobođenja. Na takav mir ustanički narod mogao bi pristati samo ako bi se odrekao oslobođenja. Međutim, zakoni društvenog razvoja to omogućuju. Društvene snage, koje u istoriskim prelaznim periodima dovode do prskanja starih okvira koji ih sputavaju, deluju kao elementarna sila i to se prskanje ne može ničim zadržati, a najmanje parolama mira i reda. Tu se radi o negiranju mira koji nudi metropola da bi iz njega proizašao novi, bolji, pravedniji i trajniji mir. A to može biti samo po cenu nestanka mira metropole.

Ako stvari tako stoje, a one stoje zapravo tako jer to uči istorija, postavlja se pitanje kako će se moći organizovati ustanički narod na samozaštitu, tj. za zaštitu od samog sebe? Zar on nije već tako organizovan? Samo, on se štiti od snaga metropole, a njegovi borci se bore da mu ta samozaštita ne bude više potrebna. Da je pisac shvatio Mao Ce Tunga, on bi svakako i ovu istinu otkrio. On bi uvideo da će se negativno po snage metropole završiti svaki pokušaj organizovanja samozaštite naroda, makako bio brižljiv izbor i makakvi kriteriji bili za to upotrebljeni.

Prilagodavanjem opsadnom stanju, stavljajući na snagu ratne zakone u uslovima gerile, biće omogućeno da se sa gerilcima bolje postupa, nastavlja pisac. Taj će postupak omogućiti da se oni ne tretiraju sa stanovništa opšteg prava kao obični zločinci i kriminalci. Oni se neće moći smatrati ni kao čisto »politički« zbog upotrebe sile oružja koju su sami izabrali. Postupati sa svim zarobljenim borcima, sa ili bez oružja, koji imaju oznake, kao s ratnim zarobljenicima dok ne bude zaveden mir i do političke odluke, biće humana mera, i ona može imati svoje povoljno psihološko dejstvo. Ubijati sve protivničke borce, uhvaćene s oružjem ili bez njega ili na delu sabotaže, ako nisu snabdeveni oznakama za raspoznavanje, biće takođe posredno u korist stanovništva koje ne može izbeći patnje zbog prikrivanja partizana ili terorista u svojoj sredini. Primeniti ratne zakone u obliku neposrednih materijalnih sankcija protiv svake kuće u kojoj se nađe oružje,

jer nije bilo odmah dobrovoljno predato čim su stigle regularne snage, biće brutalna ali humana mera, jer ona vodi sečenju terorizma u korenu.

Ako se tako bude postupalo, gerila će izgledati kao pravi rat i to teritorijalni rat, prema savremenoj terminologiji; revolucionarni rat, prema Mao Ce Tungu koji je znao kakvu snagu pretstavlja kombinovanje metoda i ideologije; feudalni rat, za čitaoce »Froissart«-a i »Bourgeois de Paris«, koji je uočio ulogu čoveka — pojedinca, starešine ili borca na ma kom stepenu; gerila i kontragerila, za generala Šasena, koja vraća vrednost čoveku; humani rat, za stranu koja je izabrala pribegavanje sili; rat u kome svaki pojedinac — borac, nastupajući ka pobeđi, može doprineti postepenom ublažavanju ratnih patnji, zaključuje pisac.

Na kraju treba istaći da sva vojnička rešenja, bila ona genijalna i najsmelije vojnički rukovođena, ne mogu dovesti do pobeđe ako nameću forme koje ne odgovaraju novim interesima i stremljenjima ustaničkog naroda. Tu pomažu samo politička rešenja koja bi uzela u obzir ta

stremljenja, pravo na samoopredeljenje, odnosno koja bi se zasnivala na zajedničkim interesima bivše metropole i kolonije. Međutim, ne može se očekivati od pisca, i pored sve njegove »dobronamerosti«, da u izučavanju problema usvoji metod i način mišljenja koji ne odgovaraju njegovom gledanju na svet.

Svakako je pozitivno na svoj način što pisac istupa kao humanist. On preporučuje da se zarobljeni borci tretiraju kao ratni zarobljenici do političkog rešenja problema. Nezavisno od toga što je to za metropolu ionako obaveza koja proističe iz Ženevskih konvencija od 1949, piščevi predlozi u tom smislu imaju i dublji značaj. Ne radi se tu samo o humanizaciji tog rata, već i o posledicama te humanizacije. To su one kulturne i moralne vrednosti koje metropola treba da sačuva da bi joj poslužile kao spona sa njenom bivšom kolonijom. Zar su potrebne tolike patnje, razaranja i umiranja da bi se na kraju videlo kako je sve to bilo uzaludno i iz čega bi najzad mogli da iskrsnu samo novi problemi koji se, bar zasada, još ne postavljaju?

V. Kos.

Potpukovnik Duen S. Kejson: UVOD U OKLOPNU DIVIZIJU

Posle uspehim eksperimenata sa 101 vazdušnodesantnom divizijom, Pentagon je krajem 1956 najavio reorganizaciju, po *pentomik* koncepciji,¹⁾ i ostalih tipova američkih divizija, pa i oklopne divizije. U članku pod gornjim naslovom²⁾ prviput se detaljnije govori o ovoj reorganizaciji.

*

Pri površnijem pogledu na organizacionu strukturu američke oklopne divizije dobija se utisak da su u njoj izvršene samo manje promene. Međutim, unutar bataljona (ili četa) izvršene su znatne promene i uvedena je nova oprema, čime je divizija dobila veću efikasnost u pogledu komandovanja i kontrole, veću elastičnost, udarnu snagu i dublji zahvat (radijus) operacija.

Pored značajnije reorganizacije već postojećih jedinica, uveden je i izvestan broj novih jedinica. Ranija četa za vezu za-

menjena je *bataljonom*, koji ima elastičniju organizaciju u pogledu održavanja veza u zoni divizije, naročito u uslovima eventualne upotrebe nuklearnog oružja.

U sastav *čete avijacije* ulaze svi divizijski avioni i odgovarajuće ljudstvo. U divizijskom štabu postoji predstavnik avijacije, čime je obezbeđeno izvršenje za dataka neposredne aviopodrške za račun većih potčinjenih štabova i opšte podrške i taktičkog transporta za račun divizije kao celine. Ovakva organizacija omogućuje veću elastičnost avijacije KoV unutar divizije. Ukupan broj aviona u diviziji je skoro udvostručen.

Najznačajnije povećanje borbene snage oklopne divizije izraženo je u mešovitom *divizionu artiljerije za opštu podršku*, koji ustvari izražava »udar atomske pesnice«. On je zamenio raniji oklopni divizion artiljerije (samohotke-haubice 155 mm). Pored štaba, štabne baterije i baterije službi, divizion ima 2 baterije haubica 155 mm i 1 bateriju haubica 203 mm i raketnih bacača 762 mm (*Honest John*). Ovaj bacač može izbacivati kako klasične, tako i nuklearne projekte.

¹⁾ Vidi *Vojno delo* br. 3/57, str. 201.

²⁾ Introduction to the Armored Division (ROCAD), by Lt. Col. Duane S. Cason, *Military Review*, SAD, oktobar 1957.

Raniji *divizion PAA* ušao je u sastav više komande, s tim što će se ovakve jedinice pridavati oklopnoj diviziji samo u slučaju potrebe.

Unutrašnja reorganizacija u okviru jedinica koje su već ranije postojale treba da dovede do opšteg povećanja operativne efikasnosti divizije. Divizijski vodovi sa specijalnim administrativnim ljudstvom pripadaju sada novoj četi za administrativnu službu. Time je uprošćeno ešeloniranje divizijskog štaba u toku borbe i poboljšana organizacija jedinice.

Sastav komande oklopne divizije (sa potčinjenim komandno-štabnim jedinicama) pojačan je jednim *vodom* za vezu — radi obezbeđenja povećanih zahteva komande i jednim *izviđačkim vodom* — za bolje lokalno obezbeđenje štaba.

U tenkovskim bataljonima i bataljonima oklopne pešadije izvršene su slične promene. Uveden je novi *izviđački vod* bataljona, sav na terenskim vozilima od 1/4 tone koja imaju ugrađene mitraljeze i radio. Oba tipa bataljona dobila su po jedan *vod za vezu*, sa boljim tehničkim sredstvima. Isto tako, gro ranijih 2½-tonskih kamiona u bataljonskim vodovima za snabdevanje zamenjen je 5-tonskim vozilima istog tipa, čime je u znatnoj meri povećano i olakšano snabdevanje.

Popuna pogonskim gorivom olakšana je uvođenjem kamiona-cisterni od 1.200 galona benzina³⁾ u svakom od tipova bataljona.

U štabu tenkovskog bataljona, ostalim tenkovskim štabovima i četi pozadinske službe udvostručen je broj tenkova, čime je povećana borbena pokretljivost komandanta bataljona, štabnog ljudstva, art. oficira za vezu i organa avijacije koji saraduje sa bataljonom.

Štabni tenkovi su opremljeni radiom za vezu sa delovima avijacije (vazduh-zemlja), kao i za korišćenje komandnih mreža i onih za vatru.

Četiri *tenkovske čete* bataljona zadržavaju i dalje vodove od po 5 tenkova, ali umesto 5 ljudi, najnoviji tip tenka, sa topom od 90 mm, ima samo 4 člana posade.

Organizacija i oprema kod sve četiri streljačke čete *bataljona oklopne pešadije* nisu pretrpele veće izmene (3 vođa od po 3 streljačka odeljenja po 12 ljudi, mitraljesko odeljenje i vod bacača 81 mm od 3 odeljenja).

³⁾ 1 gallon = 3,7853 lit.

Ostale promene. Izvršena je bitna reorganizacija ranijeg *izviđačkog bataljona*. U okviru štabova i štabnih pozadinskih vodova *oklopnih eskadriona*, vod za izvidanje i osmatranje omogućuje svojim novim sredstvima daljno otkrivanje neprijateljskih pokreta, lokacija i rasporeda — u uslovima slabije vidljivosti. Izviđački i osmatrački deo eskadriona normalno ima aviopodršku određenih delova divizijske *aviočete*.

Uvođenjem lakih tenkova, oklopnih strelaca, izviđača i bliske vatrene podrške kod 4 oklopna »konjička« polueskadrona, u okviru *eskadriona*, izvršene su značajne izmene. *Polueskadron* ima 2 tenkovska, 1 pešadiski (oklopljeni) i 1 izviđački vod, kao i 2 teška samohodna bacača. *Polueskadron* ima 12 tenkova (sa topom 76 mm), kao povećanje lakih tenkova u *eskadronu* (ukupno 52).

Inžinjeriski bataljon ima ukupno 12 tenkova (3 na četu) sa topom od 90 mm i zakačkama za buldožere; broj pontonirskih vodova u *pontonirskoj četi* povećan je sa 2 na 3. Ova je četa sada opremljena sa 3 mostovne jedinice *M4T6*, koje se sastoje od gumenih čamaca i aluminijumske nadvodne strukture. Mostovni materijal je je dovoljan za oko 150 m pontonskog mosta *klase 50* ili 6 splavova nosivosti od po 50 tona. Bataljon je povećao svoje mogućnosti održavanja celokupne inženjerske opreme u organskom sastavu divizije, što je naročito važno s obzirom na porast energetske uređaja i drugog inženjerskog materijala u diviziji.

U *divizionu haubica 105 mm* uvedeni su (u sastavu baterije za snabdevanje) teretni kamioni od 5 tona i kamioni-cisterne za benzin. Štab i štabna baterija divizijske artiljerije dobili su više sredstava za vezu i više ljudstva za koordiniranje zadataka divizijske vatrene podrške (sadejstvo). Ukupan broj ekipa za navođenje ostao je isti (4), ali je sada samo jedna ostala u štabu divizijske artiljerije, dok su ostale dodeljene po jedna na divizion lake artiljerije. Ove ekipe su snabdene potrebnim radiostanicama, vozilima i ljudstvom.

Divizijski transport i pozadinske službe. — Komandant divizijskog transporta i dalje ima u svojim rukama *taktičko* komandovanje i kontrolu svih jedinica pridatih divizijskim transportnim jedinicama, dok je njihova *tehnička* delatnost pod nadzorom odgovarajućeg specijalnog štabnog oficira. Štab transporta i *vojna muzika* nalaze se u istoj jedinici: kada muzika

nije angažovana svojim redovnim poslom, može biti upotrebljena za lokalno obezbeđenje, pratnju ratnih zarobljenika, manipulaciju oko snabdevanja i kurirsku službu. Ona može izviđati puteve i vršiti službu vodiča do novih prostorija za razmeštaj transportnih i snabdevačkih organa.

Sanitetski bataljon se sada sastoji od štaba i štabnog odreda, ambulante čete i čete za evakuaciju (svaka od po 4 voda). Svaki od ovih vodova može da uspostavi divizisku prihvatnu stanicu sa kapacitetom od 80 ležaja. Dalje povećanje evakuacije postiže se upotrebom helikoptera iz diviziske aviočete, ili onih iz ambulantičnih jedinica helikoptera operativne armije.

Bataljon ATS ima štab, četetu za pozadinsku i 3 čete za prednju podršku. Štab i četa za pozadinsku podršku vrše komandni, taktički i administrativni nadzor u okviru bataljona i pružaju podršku ATS svim delovima divizije — na njihov zahtev.

Osnovna struktura *intendantskog bataljona* ostaje uglavnom nepromenjena, stimo što mu je pridato odeljenje *Glass III* za snabdevanje i vazdušni transport. Ovo odeljenje (čete za snabdevanje) je opremljeno sa 18 traktora (prikolica-cisterni) za benzin, kapaciteta od 5.000 galona, kao i 5 kamiona od 1.200 galona istog tipa koji se nalazi i u borbenim jedinicama divizije. Kamionima-cisternama i benzinskim kantama ovo odeljenje može transportovati preko 111.000 galona benzina. Ostala 3 voda čete za snabdevanje imaju i dalje kamione od 2½ tone. Međutim, kamionski vodovi čete za borbeno snabdevanje imaju sada ukupno 48 teretnih kamiona od 5 tona. Na taj način je intendantski bataljon znatno pojačao efikasnost i povećao tovarni kapacitet.

Diviziski sistem veza. — Uspešna upotreba oklopne divizije uslovljena je njenim mogućnostima za *kretanje, dejstvo vatrom i održavanje veze*. Imajući ovo u vidu, kao i veliku dubinu rasporeda i širinu fronta koje će divizija zahvatati u eventualnom atomskom ratu, za nju je projektovan specijalan *zonski sistem veza*, koji uspostavlja *bataljon za vezu*. Osnove ovog sistema veza su sledeće:

Prednji centri za vezu obično su postavljeni u blizini štabova borbenih komandi i njima operiše *četa za borbene veze*. Ovi centri za vezu ne samo da imaju krajnje radio-relejne i telefonske stanice povezane u zonski sistem veza, već rade i sa radio (žičnom stanicom za in-

tegraciju modulacije frekvencija (*FM*), kako bi se pokretne radiostanice *FM* povezale sa sistemom. Četa za *komandne veze* uspostavlja slične uslove za divizisko *KM*, štab divizije i štab transporta — snabdevanja, za *drugi deo* štaba divizije, kao i za povezivanje štaba diviziske artiljerije u zonski sistem veza.

Treba naglasiti da diviziski zonski sistem veza pretstavlja dopunski sistem, koji ima zadatak da obezbedi kontrolu operacija na jako rasturenom atomskom bojištu. U pogledu komandovanja i kontrole potčinjenih delova, sve jedinice divizije nastavljaju sa upotrebom radiostanica i drugih sredstava veza.

Oklopna divizija će se prvenstveno služiti radiovezom, u kom će cilju, normalno, uvesti u dejstvo sledeće mreže:

- divizisku komandnu mrežu (radioteletipa);
- divizisku komandnu mrežu (*FM*);
- divizisku logističku mrežu (radioteletipa);
- mrežu za *drugi deo* štaba divizije (radioteletipa);
- mrežu za zahteve za aviopodršku (modulacija amplituda),
- divizisku mrežu za najavljivanje opasnosti, odnosno uzbunu (modulacija amplituda).

Radiomreže glavnih kontrolnih potčinjenih štabova projektovane su tako da se povežu sa svim odgovarajućim diviziskim mrežama, zašta im je i data odgovarajuća oprema.

Dosada izneto pokazuje da oklopna divizija raspolaze vrlo elastičnim mogućnostima održavanja veza na velikim prostorijama, pri čemu su svi delovi divizije u stanju da brzo reaguju na volju komandanta i brz razvoj situacije na budućem bojištu.

*

Zatim pisac prelazi na razmatranje okolnosti, odnosno potreba koje su usloville iznetu reorganizaciju oklopne divizije i ističe njenu ulogu prilikom raznih dejstava *KoV SAD*. Pritom uzima u obzir kako mogućnost *opšteg*, tako i *lokalnog rata* (oba u nuklearnim uslovima). U ovim se razmatranjima susreću izrazi i pojmovi kao: »demonstriranje snage«, »zastrašivanje«, »ojačanje i podrška uslovima primirja«, »dejstvo na međunarodnom planu« itd., u vezi sa kojima »uslovi pokretljivosti, snage i psihološkog efekta, izazvani prisustvom jakih oklopnih formacija, ističu ulogu oklopne divizije, kao ope-

rativne rezerve vrhovne komande — spremne za trenutnu upotrebu u slučaju otvorenih neprijateljstava...« Svi su ovi stavovi već dobro poznati i oni ne spadaju u taktičko-operativna i strategiska razmatranja, već imaju neskriveni političko-propagandni prizvuk.

Operativni okviri. — Način upotrebe oklopne divizije zavisiće od opštih operativnih okvira u kojima će ona dejstvovati. Osnovni elementi ovih okvira jesu:

— obim upotrebe nuklearnog oružja, situacija neprijatelja, geografski uslovi, priroda i struktura snaga čiji sastavni deo čini oklopna divizija.

Što se tiče uslova nuklearnog ratovanja i raznovrsne upotrebe oružja u njemu, tu se ne mogu praviti neke određene pretpostavke, ali se može ustanoviti izvesna polazna baza, kao približna vizija eventualnog atomskog bojišta. Na njemu će se operacije, nasuprot onima na klasičnom, odlikovati manjim brojem trupa u prednjim delovima borbene zone — u odnosu na određenu zemljišnu prostorijsku. Iz toga će proizići nedovoljno jasno određena linija dodira i veća fluidnost operacija, što će zahtevati znatno veću inicijativu i sposobnosti potčinjenih komandanata pri reagovanju na nepredviđene situacije. Uslovi koje nameće atomsko ratovanje pretstavljaju normalne operativne okvire za oklopnu diviziju i ona je, u odnosu na njih, sada dobro opremljena.

S obzirom na to da će u ratu oklopna divizija veoma retko operisati u idealnim uslovima, ona mora biti pripravna za dejstvo pod različitim geografskim i klimatskim okolnostima, uključujući tu i operacije u specijalnim prilikama.

Zadaci i upotreba. — S obzirom na svoje karakteristične osobine, oklopna divizija je naročito pogodna za:

1) ofanzivne operacije u cilju dubokog proboja ili širokog okruženja prilikom osvajanja ključnih objekata, uništenja neprijateljskih snaga i presecanja neprijateljske pozadine;

2) eksploataciju uspeha drugih jedinica i efekta atomskog dejstva, kao odlučujući element većih (operativnih) snaga;

3) gonjenje;

4) obezbeđenje ofanzivnih, defanzivnih ili otpusnih operacija većih (operativnih) snaga;

5) kao udarna snaga veće (operativne) komande — u otsudnoj ili zadržavajućoj odbrani;

6) u vezi sa već rečenim, za uništenje neprijateljskih oklopnih formacija;

7) dejstvo prilikom specijalnih operacija: oranzivnih dejstava protiv neprijateljskih vazdušnodessantnih ili partizanskih snaga i operacija u sadejstvu sa vazdušnodessantnim ili amfibiskim akcijama, rejdivima, kao i pri osvajanju specijalnih obaveštajnih ciljeva;

8) rezervu operativne armije ili više komande.

Uspešno izvršenje ovih zadataka karakteriše se potrebom brze procene i detaljnog planiranja, praćenog brzim izvršenjem. Pisac iznosi njihovu suštinu, pri silini udara prilikom dostizanja odlučujućih ciljeva. No, to su već odavno poznati čemu naročiti naglasak daje brzini — principi i norme dejstva oklopnih jedinica i tu nema ničeg novog na čemu bi se vredelo zadržati. Svakako bi gubitak intenziteta siline udara, ili tzv. *momentuma*, stvorio vreme protivniku za reagovanje i reorganizovanje svoje odbrane, ili bi doveo do nesmotrene koncentracije bilo cele oklopne divizije, ili njenih većih delova. Na taj bi se način stvorili atomski ciljevi koje protivnik može iskoristiti.

Organizacija za borbu. — Osobine oklopnih jedinica i sve njihove prednosti u pogledu pokretljivosti, manevrovanja i koncentrisanosti vatre oklopnih i nuklearnih oruđa postaju najefikasnije u uobičajenoj koncepciji organizovanja borbenih grupe (*taks force*). Postojeća 3 štaba borbenih komandi pretstavljaju jezgro oko kojih će se izvršiti osnovno grupisanje prilikom izvršenja borbenih zadataka oklopne divizije. Svaka od ovih borbenih komandi formirana je na bazi *taks force*, združivanjem tenkova i bataljona oklopne pešadije — ojačanih bilo pridavanjem delova artiljerije, avijacije, veze i raznih službi, bilo samo njihovom podrškom.

Unutar svake borbene komande koncepcija *task force* je dalje razvijena formiranjem bataljonskih *borbenih grupa*, koje su organizovane ukrštenim združivanjem tenkova i četa oklopne pešadije unutar samih bataljona, ili upotrebom samo tenkovskih ili pešadiskih bataljona. Odnos tenkova i pešadije od bataljonskim *borbenim grupama* zavisi od zadatka, zemljišta, neprijateljske situacije i raspoloživih trupa. Ostali borbeni delovi, kao i oni za borbeni podršku i službe, načelno će ostati pod kontrolom komandanta borbene komande, dok će se bataljonskim *borbenim grupama* pridavati samo za izvršenje specijalnih zadataka.

U svakom slučaju, organizacija oklopne divizije za borbu može biti veoma različita i ona zavisi od mnogih faktora i predviđenih i nepredviđenih okolnosti. Predvidati neku vrstu utvrđene šeme za ovu organizaciju bilo bi apsurdno.

Na kraju pisac rekapitulira osnovne stavove koje je već ranije izneo a koji se odnose na njegovu viziju svestranog i silovitog dejstva oklopne divizije na atomskom bojištu.

L.J. H.

Potpukovnik Robert M. Volker: ZA NOĆNA DEJSTVA U SAVREMENIM USLOVIMA¹⁾

U vezi sa pojavom nuklearnog oružja, u mnogim se armijama vrši poslednjih nekoliko godina reorganizovanje kopnenih snaga kako bi se prilagodile fizionomiji savremenog bojišta. Glomazne divizije iz Drugog svetskog rata su odbačene i pojedine armije postepeno prelaze na divizije petorne formacije sa borbenim grupama kombinovanog sastava.

Pisac članka smatra da je u vezi s tim potrebno i u taktičkim koncepcijama izvršiti dublje promene, stim što će se iskustva stečena u toku Drugog svetskog rata dopuniti taktičkim načelima savremenog rata. O taktičkoj upotrebi nuklearnog oružja ne može se unapred rešavati, mada stalno rastući atomski potencijal pojedinih velikih sila nagoveštava da će se eventualni budući rat konvencionalnim sredstvima (ograničenih ili svetskih razmera) voditi pod stalnom pretnjom taktičkog nuklearnog oružja. Stoga pisac ističe potrebu organizovanja odbranbenih pojaseva i na toj osnovi zasniva nove taktičke koncepcije. On razmatra atomsko bojište sa aspekta otpornih tačaka i njihovog odnosa prema problemima taktike, a potom i samu taktiku.

Otporne tačke. — U »pokretnom i fluidnom«¹⁾ sistemu odbrane, kakav se već nazire, otporne tačke su samostalne kako u pogledu naoružanja tako i ljudstva. One se u takvom sistemu odbrane nalaze na takvom međusobnom udaljenju da jedna nominalna atomska bomba ne može uništiti dve susedne jedinice. Tačna veličina tog međuprostora se zasniva, u doba mira, može samo nagađati, mada se prilikom planiranja i pri diskusijama može uzeti svako razumno udaljenje.

Veličina otpornih tačaka zavisi od stepena rastresitosti, kao i veličine jedinice (broj ljudi i vozila) koju će neprijatelj smatrati pogodnim atomskim ciljem.

Jačina jedinica. — Ako se uzme u obzir da otporna tačka jačine bataljona može biti uništena jednom atomskom bombom, onda se može doći do zaključka šta će neprijatelj smatrati minimalnim ciljem koji je rentabilan za napad nuklearnim oružjem. Može se pretpostaviti da će armije koje budu učestvovala u eventualnom sukobu većih razmera ubrzo doći do saznanja, možda posle teških gubitaka, koliki se broj ljudi i vozila može prikupiti na jednom mestu pa da to ne predstavlja rentabilan cilj za napad nuklearnim oružjem. Ako bi, naprimer, svaka jedinica jača od čete predstavljala za obe strane pogodan atomski cilj, onda otporne tačke treba posedati četom, pa čak i slabijom jedinicom. Ako se jednom taktičkom atomskom bombom mogu uništiti dve otporne tačke, pod uslovom da su na međusobnom udaljenju manjem od 1.800 m, onda taj međuprostor mora biti najmanje 1.800 m. Ako se zaključi da će neprijatelj gađati čak i čete nuklearnim oružjem, onda će se otporne tačke posedati četama slabijeg sastava, pa eventualno i vodovima. Ako se pretpostavi da mogu biti uništene odjednom dve susedne otporne tačke koje se nalaze na međusobnom udaljenju većem od 1.800 m, onda će se ova udaljenost još povećati. Međutim, u tom slučaju se i površina bojišta neprekidno povećava. Tako, naprimer, ako su otporne tačke (jačine četa) na međusobnom udaljenju od 1.800 m i ako divizija ima 24 čete (američka 101 vazdušnodesantna divizija petorne formacije ima 25 četa), onda će samo pešadija u diviziji biti rastresito raspoređena na površini od oko 17 km širine i 10 km dubine. Takav raspored, međutim, sudeći po iskustvu stečenom u Drugom svetskom ratu, ne omogućuje uspešnu odbranu.

¹⁾ The night Attack Blueprint for Atomic Victory, by Lieutenant Colonel Robert M. Walker, *Military Review*, SAD, oktobar 1957.

Iz iznetog su jasne dve stvari. Prvo, obe strane, iako se jedna sprema za napad a druga za odbranu, teže rastresitom rasporedu kako bi izbegle visoke gubitke u slučaju upotrebe nuklearnog oružja. Stoga svaka strana poseda položaje rastresite, stin što će kod jedne strane otporne tačke biti ukopane i dobro utvrđene, a kod druge će više ličiti na napadne položaje. Drugo, iako se otporne tačke obično definišu kao odbranbeni, stalno posednuti položaji, verovatnije je da će čitavo buduće bojište biti u neprekidnom pokretu, pri čemu će se pokretljivost i manevar neprekidno koristiti kako bi se dobila izvesna prednost na zemljištu i zbunili izviđački organi neprijatelja. Pošto je ukratko izneo odlike bojišta, pisac prelazi na razmatranje samog dejstva.

Taktika. — Postavlja se pitanje da li je jedna jedinica, koja je prinuđena da pređe u rastresit poredak i posedne otporne tačke četama i koja istovremeno odbija da upotrebi svoje nuklearno oružje na ciljeve manje od bataljona, u mogućnosti da izvrši napad i izvojuje pobjedu. Ne može se očekivati, naprimer, da četa uspešno napadne čet u odbrani, naročito ako je ova još podržana artiljerijom i iz vazduha. U sličnim situacijama u Drugom svetskom ratu, da bi se obezbedio uspeh, bio je potreban odnos 3 : 1, pa čak i 4 : 1.

Iz iznetog proizilazi da se taktički problem može rešiti koncentracijom snaga dovoljnih da se potuče neprijatelj koji brani otpornu tačku, a da mu se u isto vreme ne »ponudi« cilj koji bi gađao nuklearnim oružjem. Da li se ovo može ostvariti ako se imaju u vidu mogućnosti savremenog izviđanja i osmatranja? Danju, svakako ne. Prema tome, ostaje otvoreno pitanje kako prikriti svoje snage.

S obzirom na postojeće metode pronalazanja ciljeva i njihove procene, kao i perspektive novih i efikasnijih metoda do kojih će se verovatno doći, dolazi se do zaključka da se efikasan napad može izvršiti pod zaštitom mraka (pritom se ne misli na upotrebu dima, maskiranje, prikrivanje i slabu vidljivost zbog rđavog vremena).

Pisac ističe da se pri teoretskim razmatranjima u američkoj vojsci daje prednost napadu danju ili u svanuće. Međutim, uspešno izvedeni napadi noću u bliskoj prošlosti toliko su mnogobrojni da se

s pravom može postaviti pitanje da li se njima poklanja odgovarajuća pažnja. U uslovima upotrebe nuklearnog oružja neophodno je da se pravilno shvati suština i prednost noćnog napada, naročito od strane starišina borbenih jedinica.

Sada važeća načela za noćni napad posebno ističu: što detaljnije izviđanje, teškoće pri upotrebi jedinica, naročito tenkovskih, činjenicu da se može ostvariti iznenađenje i time smanjiti gubici (ovo je naročito u skladu sa taktičkim zahtevima atomskog bojišta), kao i da se takvi napadi obično vrše relativno malim snagama u cilju zauzimanja određenih i ograničenih ciljeva.

Studijom noćnih napada izvedenih za vreme Drugog svetskog rata dolazi se, međutim, do zaključka da se *obavezno* primenjivalo, jedino detaljno izviđanje, mada ni ono ne uvek, naročito ne u operacijama koje su se brzo odvijale. Tenkovi su se u noćnim napadima često masovno upotrebljavali u borbi protiv ciljeva udaljenih i nedovoljno određenih.

Da bi podvukao prednosti noćnog napada i time opravdao osnovnu postavku svoga izlaganja — da je noć pogodna za izvršenje raznih zadataka u savremenim uslovima — pisac iznosi nekoliko primera noćnih napada iz Drugog svetskog rata, kao i slučajeve u kojima su sa uspehom upotrebljeni reflektori ili farovi sa tenkova.

Pri razmatranju navedenih i mnogih drugih uspešno izvedenih noćnih napada, pada u oči činjenica da su i tenkovi bili veoma često upotrebljavani. Besumnje je da je uspešno komandovanje tenkovima noću otežano. Međutim, smanjena vidljivost u znatnoj meri umanjuje i preciznost efikasnih protivtenkovskih oruđa kojima se vizuelno nišani.

Česti i odlučujući noćni napadi sovjetskih snaga na odbranbene otporne tačke Nemaca u Drugom svetskom ratu ukazuju da takav napad zauzima određeno mesto u doktrini sovjetske vojske, pa pisac smatra da noćni napad mora dobiti svoje mesto i u doktrini američke vojske.

Iskustva severnokorejskih i kineskih snaga u Korejskom ratu u pogledu nastupnih marševa, podlaženja, ubacivanja i noćnih napada mogu se koristiti u budućnosti, što pisac posebno ističe.

U zaključku pisac podvlači da nuklearno oružje imperativno zahteva odgovarajuću izmenu taktičkih koncepcija. Ono

zahteva rastresitost kako u odbrani tako i u napadu. To će stvarati teškoće starešinama taktičkih jedinica pri prikupljanju dovoljno jakih snaga za izvršenje dobijenog zadatka. No, noćni napad pruža jedno od rešenja tog problema.

Uspešno izvršenje noćnog napada je stvar obuke. Važno je samo shvatiti i

priznati neophodnost primene ovog efikasnog načina vođenja borbe. U novim uslovima, u kojima je skoro nemogućna primena principa masiranja snaga i kada princip rastresitosti postaje neophodnost, noćni napad će, besumnje, postati normalna pojava.

T. L.

ITALIJANSKA OKLOPNA DIVIZIJA PREMA NOVOM UPUTSTVU I SHVATANJIMA

Novo izdanje italijanske zvanične publikacije 1800, koja razmatra pitanja upotrebe oklopne divizije, predmet je šireg proučavanja i obrade od strane italijanskih vojnih pisaca¹⁾.

Bitnu karakteristiku ove publikacije čini dvostruka vrednost normi koje ona propisuje, tj. one imaju podjednaku važnost kako u slučaju upotrebe nuklearnog oružja, tako i pri upotrebi isključivo ili pretežno konvencionalnih sredstava. U odnosu na izdanje od 1954 godine sada su dodata neka nova poglavlja, naprimer, o vezi, službama i sadejstvu s vazduhoplovstvom, dok su mnogo šire razrađena pitanja upotrebe artiljerije, inženjerije, oklopnih automobila i transportera, kao i lakih aviona. Sve to čini da publikacija, po mišljenju komentatora, daje utisak celine. To je njena druga odlika. Treća se sastoji u tome što ona predviđa samo jednostavne postupke (pošto će budući rat, više nego ikada, zahtevati brzinu pri odlučivanju i sprovođenju odluka, a to se ne može postići komplikovanim uputstvima). Najzad, treba istaći njenu elastičnost u vezi sa konturama i osobinama eventualnog budućeg sukoba. Zbog toga su u publikaciju izbačene ili ublažene kategoričke formulacije, naprimer, »Oklopna divizija je nedeljiva taktička jedinica«, koje u praksi nikada nisu bez izuzetka.

Udar se više ne smatra jednim od tri elementa kojima su se tenkovi odlikovali.

On danas pretstavlja uspomenu na herojsku ali prevaziđenu prošlost. Druga dva elementa su vatra i pokret, od kojih prvi ima odlučujuću vrednost, a drugi se smatra najefikasnijim sredstvom za manevar vatrom. Ustvari, snaga tenkova se manifestuje naoružanjem čiju vrednost pojačavaju gusenice. Zbog toga su tipične osobine oklopne divizije pokretljivost i vatra. Njima treba dodati i organsku gipkost koja rezultira iz harmonične srazmere raznih rodova u njenom sklopu, čime su omogućene razne kombinacije pri njihovoj upotrebi, zavisno od zadatka, situacije i zemljišta. Polazeći od takvih stavova, publikacija sankcioniše shvatanja da oklopna divizija dejstvuje podeljena na taktičke grupe, a ove na taktičke podgrupe²⁾ koje, opet, mogu biti sastavljene od samih tenkova ili isključivo od pešadije. Komandovanje je manje ili više centralizovano. Kad divizija dejstvuje na uskom frontu, gde naponi svih moraju biti tesno usklađeni, upotreba vatre je vrlo centralizovana. Na širokim frontovima dozvoljava se maksimalna decentralizacija komandovanja vatrom i znatna sloboda manevra pod uslovom da se osigura taktička kohezija napora. Između ove dve krajnje varijante može da bude čitav niz drugih kombinacija. U okviru kriterija koji dozvoljavaju najveću elastičnost pri podeli i postupcima, u ovom se dokumentu više

¹⁾ La nuova edizione della pubblicazione 1800 »Norme di impiego della divisione corazzata«, *Rivista militare*, Italija, januar 1958.

L'impiego dell'artiglieria semovente e l'organizzazione della cooperazione nella divisione corazzata, Ten. Col. a. Enzo Fasanotti, *Rivista militare*, Italija, januar 1958.

²⁾ Komentator se, pozivom na jedne naredenje Generalštaba suvozemne vojske, ograđuje da će definicija termina »taktička grupa« i »taktička podgrupa« biti kasnije utvrđene. Smatra se da će u oklopnoj diviziji komande pukova formirati komande grupa, a komande bataljona — komande podgrupa, što u italijanskoj pešadiskoj diviziji ne mora uvek biti slučaj.

ne predviđa podela na napadne kolone.

Publikacija određuje oklopnoj diviziji, normalno, ove zadatke: napad na neprijatelja koji se na brzu ruku pripremio za odbranu, borbu u susretu, protivnapad, eksploatacija uspeha, zadržavajuća odbrana, preventivno zauzimanje nekog položaja važnog za vođenje bitke. U izvesnom slučaju može se oklopnoj diviziji dati zadatak da ograničeno vreme brani određeni položaj. Svi pomenuti zadaci mogu se izvršavati sa upotrebom nuklearnog oružja ili bez nje.

Zbog svoje velike pokretljivosti oklopne jedinice su najpogodnije za brzo iskorišćavanje efekta atomske eksplozije pošto mogu u najkraćem roku eliminisati preživele delove braniočevih jedinica; one su, zahvaljujući svom oklopu i brzini, najmanje osetljive na razne vidove dejstva atomske eksplozije; mogu se za kratko vreme koncentrisati, dekoncentrisati, ili sa minimalnim oštećenjima savladati radioaktivne zone.

Posle osvrta na opšte karakteristike publikacije, kriterij upotrebe i zadatke oklopne divizije, autori komentarišu i razrađuju pojedine glave koje, delom, predstavljaju novinu. Tako se, naprimer, smatra normalnim da i komanda artiljerijskog puka SA prihvati funkciju komande taktičke grupe. U tu svrhu su njenom formacijom predviđeni i ljudi i sredstva. Ako se, pak, ukaže potreba, komanda artiljerijskog puka, pored navedenog zadatka, može primiti i dužnost komande divizijske artiljerije na čije se čelo tada stavlja zamjenik komandanta puka. Grupe se dele na dve ili tri podgrupe. Podvlači se da će deoba na tri podgrupe predstavljati teškoću u pogledu pronalaženja komandanta za ovu poslednju. Zbog toga je određeno da se u tenkovskim i pešadiskim bataljonima formacijom predvide zamenici komandanata koji, inače, imaju pretežno logističke funkcije.

Oklopna divizija prilikom svog napada može da dejstvuje na jednom ili više napadnih pravaca. Ne predviđa se više određivanje i eventualnog cilja zbog toga što će se grupe prvog borbenog reda, po ovladavanju određenim ciljevima, po pravilu, sukobiti sa neprijateljevim rezervama, koje divizija mora dočekati takvim borbenim poretkom koji joj omogućuje da se sasredi samo na jedan cilj i izbegne ra-

zvlačenje snaga. S druge strane, smatra se normalnom pojavom da se oklopnim jedinicama u toku boja, po ovladavanju jednim, uzastopno određuju sledeći ciljevi.

U pogledu napada u publikaciji je izražena težnja za konkretizacijom normi tako da se njima mogu koristiti sve komande od armije do taktičkih grupa i podgrupa. Te norme su rezultat proučavanja uglavnom tri slučaja organizovanja odbrane, mada pored njih postoji široka skala raznih varijanti. Pošto se ne predviđa mogućnost da oklopna divizija vrši napad na dobro i potpuno utvrđene položaje, pri razmatranjima pisaca uzeti su u obzir: napad na položaje na kojima nisu dovršeni svi odbranbeni radovi, napad na nedovoljno organizovane položaje i borba u susretu.

U prvom slučaju pretpostavlja se da napadač raspolaze nuklearnim oružjem, a osnovne karakteristike i uslovi pod kojima se ovakav napad izvodi su:

— postizanje nadmoćnosti u vazduhu, a staranjem više komande i atomske nadmoćnosti,

— razaranja neprijateljskog položaja korišćenjem nuklearnog oružja,

— napad na širokom frontu, sa težnjom da se brzo unište rezerve neprijateljevih taktičkih grupa prvog borbenog reda, u kombinaciji sa vazдушnim desantima i atomskim intervencijama,

— brzi proboj u dubinu.

Ofanzivne mogućnosti oklopne divizije, merene prema uspehu proboja u dubinu, vrlo su široke i obuhvataju raspon koji je, s jedne strane, određen strategiskim uspehom napada, a s druge, njegovim lomljenjem protivnapadima branioca, razumljivo uz atomsku podršku, još na polaznom položaju, pre nego što je napad i otpočeo.

Kod organizovanja napada u ovom slučaju dejstvo samohodne artiljerije se potčinjava i koordinira sa vatrenim sredstvima veće moći. No, najveću važnost ona dobija za vreme proboja kada taktičke grupe i podgrupe dođu u neposredan dodir sa neprijateljem, manje ili više, već neutralisanim atomskim udarima. Pri tome, ukoliko su manji rezultati atomskih udara, utoliko se više moraju koristiti samohodna artiljerija taktičkih grupa i neposredna vazдушna podrška.

U napadu na nedovoljno organizovane i utvrđene neprijateljske položaje ne pred-

viđa se atomska, već artiljerijska priprema konvencionalnim oružjem. Takva priprema, vremenski, mora biti vrlo kratka i vrlo snažna. Ispunjenje ovog zahteva ne dozvoljava da se priprema vrši na širokom frontu, nego samo na onim delovima gde se predviđa proboj oklopne divizije. No, pritom neprijatelj može odmah oćeniti namere napadača. Da bi mu se onemogućilo prikupljanje rezervi u cilju intervencije na ugroženim mestima, napadač mora pripremu vremenski ograničiti na najmanju meru kako bi, ipak, postigao iznenađenje.

Kada dođe do borbe u susretu, tenkovi postaju nosioci napada, a objekte svoga napada moraju tražiti u masi neprijateljevih tenkova. Zbog mase oklopnih sredstava koja se, manevrišući, brzo kreću da bi došla u što pogodniji položaj u odnosu na neprijatelja, napadačeva artiljerija će često teško moći da prati sve promene na liniji dodira. Stoga se za podršku sopstvenih snaga predviđaju i vatre koje su karakteristične za odbranu (naprimer, zaprečna), a dejstvo avijacije se prenosi više u dubinu kako ova ne bi nanosila gubitke sopstvenim tenkovima.

Ako se oklopna divizija upotrebi za eksploatisanje uspeha napada, uloga samohodne artiljerije postaje drugorazredna, a prvo mesto zauzima avijacija. Komandovanje artiljerijom se decentralizuje i ona se podređuje taktičkim grupama i podgrupama. Pri tome je potrebno obezbediti da svaka artiljerijska grupa ima najšire mogućnosti za samostalno dejstvo, a da se time ni najmanje ne ograničava pokret oklopnih jedinica. Upotreba nuklearnih sredstava orijentisaće se, po pravilu, na tučenje neprijateljskih rezervi u dubini, kako bi se, s jedne strane, oklopnoj diviziji olakšalo prodiranje, a, s druge, onemogućilo neprijatelju da se sredi i pređe na *zadržavajuću odbranu*.

Zadržavajuća odbrana oklopne divizije ima za cilj dobitak u vremenu i trošenje napadačevih snaga, a zasniva se na širokom korišćenju prostora. Zbog svojih manevarskih mogućnosti i izrazite vatrene moći, oklopne jedinice mogu da organizuju odbranu na uzastopnim položajima, navodeći neprijatelja da se koncentriše i time izloži atomskim udarima; istovreme-

no one mogu da u dubini uzastopno primenjuju dejstva koja imaju karakter zaseda. Najbolju mogućnu pomoć pri izvođenju zadržavajuće odbrane oklopna divizija može dobiti od nuklearnog oružja. Širina fronta koji će ona braniti zavisi od situacije i može varirati minimum od 8—10 km a maksimum od 40—50 km. Pri tome se ona za borbu raspoređuje u dva borbeni ešelona. Snage u prvom borbenom ešelonu imaju zadatak da održavaju dodir s neprijateljem, izviđaju, zadržavaju i nanose mu gubitke, dok one u drugom borbenom ešelonu imaju da ga zaustave i troše. Samohodna artiljerija dobija izuzetan značaj, jer se na aviopodršku ne može osloniti zbog verovatne napadačeve prevlasti u vazduhu. Ona će biti raspoređena na širokom frontu i što više napred kako bi na najvećoj mogućnoj udaljenosti stavila napadača pod svoj udar.

Kada oklopna divizija treba da samo izvesno vreme brani neki položaj, ona će zauzeti raspored kao u zadržavajućoj odbrani. Razlika je jedino u načinu dejstva: umesto uzastopnog povlačenja, ona mora da po svaku cenu drži položaj do određenog roka. Predviđa se da oklopna divizija može organizovati takvu odbranu i na reci. Postupci tenkova, samohodne artiljerije i svih drugih elemenata divizije uslovljeni su jednim ciljem — dobitkom u vremenu bez ustupanja zemljišta.

Oklopna divizija je jedinica visokih manevarskih sposobnosti, određena za dejstvo u najdelikatnijim i odlučujućim fazama bitke. U vezi sa njom poseban značaj dobija sadejstvo. Zato se ne sme dozvoliti da se ono improvizuje u datom trenutku na bojnog polju, već mora biti plod neprekidnog i sistematskog uvežbanja za vreme mira. Teškoće pri organizovanju sadejstva između tenkova, pešadije i samohodne artiljerije u formacijskom sastavu oklopne divizije uslovljene su mnogim elementima kao što su: raznovrsnost ratne tehnike i taktičkih postupaka dva roda vojske, pešadije i tenkova, koji čine osnovu oklopne divizije; zatim, mogućnost menjanja taktičkih formacija oklopne divizije u raznim slučajevima njene upotrebe a, ponekad, i u toku jedne iste akcije, itd.

REORGANIZACIJA ŠVAJCARSKE VOJSKE¹⁾

Zbog potrebe prilagođavanja organizacije, naoružanja i obuke vojske novonastalim promenama u razvoju ratne tehnike, obrazovana je krajem 1955 godine u švajcarskoj vojsci posebna komisija za proučavanje ovog važnog problema. Komisiju su sačinjavali oficiri svih rodova vojske, koji su radili pod rukovodstvom Centralnog komiteta švajcarskog Udruženja oficira. Po završenom radu, krajem 1956 godine, komisija je podnela detaljan izveštaj sa predlozima. Izveštaj sadrži analizu razvoja ratne tehnike, naročito atomskog oružja i njegovog dejstva na trupe, i predloge o tome kakvo treba da bude naoružanje, oprema i obuka vojske. U ovom prikazu iznosim najinteresantnije delove ovog izveštaja koji se odnose na analizu organizacijskih i taktičkih problema i predloge za njihovo rešavanje u novim uslovima.

Kao što je već poznato, savremeni razvoj tehnike, sa vojnog aspekta, odražava se u povećanju vatrene moći i pokretljivosti. Zbog toga savremene vojske i usmeravaju glavne napore na reorganizovanje svojih jedinica i njihovo naoružanje u tom pravcu, vodeći pri tome računa o mogućnoj upotrebi atomskog oružja, kao i činjenici da bi u eventualnom budućem sukobu i klasično oružje, pored atomskog, zadržalo i dalje svoj značaj. U vezi s tim predviđa se modernizovanje sadašnjeg klasičnog (kako pešadiskog tako i artiljerijskog) naoružanja u pogledu povećanja njegove efikasnosti. Zatim, mnogo veća upotreba oklopnih jedinica i taktičke avijacije (borbene i transportne) itd.

U već pomenutom izveštaju se sva ova pitanja dodiruju ovim redom:

Uloga kopnenih snaga treba da bude zasnovana na njihovoj sposobnosti da se bore protiv svakog neprijatelja, bio on naoružan klasičnim ili atomskim oružjem. Duboke promene koje su izvršene, ili koje su u toku, u naoružanju, opremi i metodima borbe u stranim vojskama, primoravaju Švajcarsku da pod

novim uglom gleda na ulogu svoje vojske i njene zadatke u ratu. Stoga je potrebno potpuno reorganizovanje švajcarske vojske. Pošto nije uključena u blokove, Švajcarska mora biti sposobna da se bori sama i da sama usavršava svoje naoružanje.

Veći deo komisije složio se sa gledištem da se u doktrini ne treba ograničiti samo na jedan vid borbe (odbranu), a u vezi s tim ni na samo jednu kategoriju naoružanja (odbranbenog).

Kakav treba da bude razvoj naoružanja, opreme i obuke vojske. — Iskustva iz Drugog svetskog rata pokazuju da vojske koje ne vode računa o razvoju ratne tehnike ne mogu računati na uspeh. Zbog toga, ako švajcarska vojska želi da ima uspeha u eventualnom ratu, mora poboljšati vatrenu moć i pokretljivost vojske, efikasnost fortifikacijskih objekata i razvijati duh aktivnosti i borbenosti kod komandnog kadra i trupe.

Danas je, više nego ikad ranije, potrebna tesna veza između vatre i pokreta. Bez vatrene podrške nemogući su važniji pokreti u borbenoj zoni. Tako isto bez pokreta i najmoćnija vatra ostaje neefikasna, pošto se pokretom i manevrom dovede oružja tamo gde će se upotrebiti.

Odranbeni sistem koji je ešeloniran na velikoj dubini može biti uvek probijen ne samo upotrebom atomskog oružja, već i koncentracijom klasičnih vatrene sredstva. Zbog toga je potrebno raspolagati izvanredno pokretnim snagama, sposobnim da se uklone pred atomskim bombardovanjem i suzbiju neprijateljske prodore. Švajcarska vojska treba da bude sposobna za izvršenje kako odbranbenih tako i napadnih zadataka, stim da umešno kombinuje sredstva napada i odbrane.

Za sprečavanje neprijateljskih prodora najpogodnije su udarne grupe koje su specijalno obučene za borbu protiv neprijateljskih upada i po mogućnosti mehanizovane, podržane jakim oklopnim snagama i avijacijom. Ove bi se grupe upotrebljavale i za sprečavanje neprijateljskih vertikalnih prodora pomoću vazdušnodesantnih trupa.

Pešadiske divizije treba da budu u stanju da se odupru neprijateljskom napadu, preduzimaju protivnapade, podrže ili pripreme intervenciju udarnih gru-

¹⁾ Réorganisation de l'armée: Rapport du Comité central de la Société Suisse des Officiers sur la base de l'étude établie par une commission spéciale, *Revue militaire suisse*, Švajcarska, avgust — septembar 1957.

pa i da se brzo premeštaju. Da bi mogle izvršiti ove zadatke, potrebno je povećati njihovu vatrenu moć: uvođenjem u naoružanje jurišne puške (sa automatskim punjenjem i rafalnom paljbom); organskim pridavanjem oklopnih jedinica; pridavanjem motorizovanih protivtenkovskih oruđa velikog akcionog radijusa; opštim poboljšanjem protivtenkovske odbrane (povećanjem rejona dejstva pt bombe do 100 m, usvajanjem boljeg bacača bombi sa efikasnim dometom od 300 m i dr.); povećanjem kalibra bacača teških mina od 12 na 16 sm.

Na ovaj bi se način izvršilo potpuno motorizovanje švajcarske vojske, po etapama. Konje treba zadržati u sastavu planinskih i posadnih jedinica i jedinica za zaštitu granice, dok manji deo komisije smatra da ih treba zadržati i u sastavu pešadiskih bataljona.

Diviziji treba pridati jednu mehanizovanu grupu za eksploataciju, a pešadiskom puku četu za eksploataciju, četu oklopnih guseničara-transportera i pešadiske pionire.

Nosioci pokretne borbe, koji treba da se suprotstave neprijateljskim pokušajima u prodiranju treba da budu *udarne divizije*; one treba da sadejstvuju sa pešadiskim divizijama koje brane pojedine zone (pokretna odbrana). Ove udarne divizije treba da budu sastavljene od pešadije i oklopnih jedinica. S obzirom na karakter švajcarskog zemljišta i komunikacija, pešadiski deo ovih divizija treba da bude jači nego kod drugih vojsaka, a tenkovi da budu prvenstveno srednji (100—120 na diviziju). Manji deo komisije, međutim, smatra da su udarne formacije jačine divizije glomazne i da ih treba svesti na nivo puka.

Oklopne jedinice treba da spreče prodore neprijateljskih kopnenih i vazdušnodesantnih trupa, podrže dejstva pešadije i da vode borbu protiv oklopnih snaga.

Za borbu protiv neprijateljskih snaga koje, upotrebom atomskog oružja, mogu izvršiti brze i duboke prodore, potrebno je raspolagati pokretnim snagama koje se mogu brzo prebaciti na otek gde pretstoji neprijateljski prodor ili gde je prodor već izvršen, odnosno gde je bačen vazdušni desant. Ove snage, pored pokretljivosti, treba da raspoložu i velikom vatretnom moći.

Pri podršci pešadije, oklopne snage treba da dejstvuju kao pokretna vatrena podrška i da neposredno gađaju one neprijateljske vatrene izvore koji koče pokret pešadije. U toku ove podrške udarna snaga oklopnih sredstava igra isto tako važnu ulogu kao i njihova vatrena snaga i brzina dejstva.

Za protivtenkovsku odbranu dolaze u obzir sledeća oružja:

— protivtenkovska sredstva velikog dometa: tenkovi, samohodni topovi velikog dometa, vodene rakete i avioni sa uredajima za izbacivanje raketa i zapaljive tečnosti;

— protivtenkovska sredstva za blisku borbu: bacači raketa, laki pt topovi, bes-trzajni topovi i mine.

Uspesno dejstvo sredstava za blisku protivtenkovsku odbranu moguće je samo na ispresecanom, pokrivenom i pošumljenom zemljištu ili na zemljištu sa prirodnim preprekama, kao i na povoljnom otstojanju.

Artiljerija će i u savremenim uslovima zadržati svoju važnost u izvršavanju zadataka neposredne i posredne podrške pešadije, stim da se i kod nje moraju preduzeti sledeće mere: povećati domet jednog dela artiljerije na 25—30 km; povećati joj pokretljivost uvođenjem samohodnih oruđa u udarnim formacijama; povećati njenu vatrenu moć konstrukcijom raketne artiljerije koja bi, načelno, bila namenjena za tučenje zona; uproštanje metode merenja elemenata za gađanje, korekturu vatre i gađanje; povećati i poboljšati sredstva veze i bliske odbrane; dodeliti artiljeriji buldožere radi ubrzanja uređenja vatrene položaja.

Sastav artiljerijskih grupa treba da bude: dve baterije od po 8 ili tri baterije od po 6 oruđa. Za svoju PAO svaka artiljerijska grupa treba da ima jednu pav bateriju efikasnog kalibra (30 mm ili sl.).

Zemaljsku PAO treba poboljšati na sledeći način:

— laka PAO da raspoláže jednocevnim topovima za zaštitu trupa u prvoj liniji i višecevnim topovima sa centralnim sistemom nišanja za zaštitu objekata u pozadini fronta;

— srednja PAO da raspoláže instalacijama za elektronsko nišanje i da zajedno sa lakom PAO obezbedi efikasnu odbranu na visinama do 6 km;

— tešku PAO zameniti vođenim raketama. Ova sredstva treba da služe ne samo za zaštitu najvažnijih tačaka, već i zona bliskih frontu, gde bi intervencija lovačke avijacije mogla biti spora.

Inžinjerija treba da bude opremljena alatom i modernim mašinama za fortifikacijsko uređenje položaja i druge radove. Kao njen najvažniji zadatak ističe se učešće u izvođenju poljskih fortifikacijskih radova koji će imati primaran značaj. Radi brže izrade poljskih fortifikacijskih objekata potrebno je raspolagati polufabrikatima od drveta, gvožđa i betona (za otporne tačke, skloništa, komandna mesta, sanitetske ustanove i dr.).

Sredstva veze. — U savremenim uslovima radiosredstva zauzimaju prvo mesto. Izbor radiostanica treba ograničiti na nekoliko jakih tipova, stim da dovoljan broj bude montiran na vozilima koja su pogodna za kretanje po svakom zemljištu.

Uređenje zemljišta. — Veći deo komisije je mišljenja da sprovođenje programa utvrđivanja ne sme ići na štetu usavršavanja »poljske armije«, odnosno njene pokretljivosti i vatrene moći. Manji deo komisije, naprotiv, smatra da utvrđivanje treba da ima prioritet u odnosu na pokretljivost.

Predlozi. — Većina komisije smatra da osnovni cilj reorganizovanja treba da bude — organizovanje jedne »poljske armije«, sposobne za vođenje pokretnog rata, uz podršku jake avijacije. Ona je mišljenja da kopnene snage, načelno određene za posedaње i odbranu položaja koje je ranije utvrdila i reperisala neprijateljska obaveštajna služba i avijacija, mogu pretrpeti znatne gubitke i od manjeg broja

atomskog oružja i na taj način može im se onemogućiti da izvrše svoj zadatak.

Manji deo komisije smatra da će trupe koje su dobro utvrđene i ukopane biti mnogo manje izložene dejstvu atomskog oružja nego ako budu rastresito raspoređene van utvrđenih zona. Osim toga, neprijatelj koji ima nadmoćnost u vazduhu može onemogućiti pravovremeno grupisanje decentralizovanih trupa. Zbog toga ovaj manji deo komisije smatra da armija treba da bude pripremljena za pozicijski rat na ranije pripremljenom zemljištu i da njeno reorganizovanje treba da bude zasnovano na pojačanoj vatrenoj moći i utvrđivanju.

Veći deo komisije, pak, smatra da kopnene snage treba pripremati za vođenje pokretnog rata i da stoga njihovo organizovanje treba da bude zasnovano na pojačanoj vatrenoj moći i pokretljivosti. Osim toga, potrebno je preduzeti energične mere i u pogledu atomske opremljenosti (verovatno se misli na taktičko atomsko oružje). Zbog toga nova »poljska armija« treba da bude sastavljena od udarnih divizija (pešadiskih i oklopnih jedinica), motorizovanih pešadiskih divizija, pešadiskih divizija i oklopnih brigada.

U zaključku komisija smatra da u bliskoj budućnosti treba preduzeti, kao hitne, sledeće mere: povećati vatrenu moć pešadije i artiljerije i domet artiljerije; poboljšati protivtenkovsku odbranu; povećati brojno avijaciju (na 600 aparata); formirati jake udarne grupe, jačine divizije, za suzbijanje neprijateljskih prodora; fortifikacijski organizovati izvesne odbrambene zone prve linije; poboljšati opremu inžinjerije i sredstva veze.

Š. H.

NEMAČKA INDUSTRIJA U RATU 1939—1945

Nemački Institut za privredna istraživanja u Berlinu izdao je 1954 godine knjigu *Die deutsche Industrie im Kriege 1939—1945*¹⁾, u kojoj su izneti podaci o stanju nemačke industrije uoči rata, njenoj organizaciji i razvoju u toku rata, proiz-

vodnji sirovina i naoružanja itd. Elementi za ovo delo crpeni su kako iz statističkih podataka kojima su raspolagali arhivi posleratne Nemačke, tako i iz raznih studija objavljenih na Zapadu, a poglavito u SAD. Pošto ova knjiga sadrži dosta podataka od opšteg značaja, to ću pokušati da u ovom prikazu iznesem najinteresantnije.

Nemačka industrija uoči Drugog svetskog rata. — Kao što je to već poznato, Nemačka je iz Prvog svetskog rata izišla politički i privredno jako oslabljena. Me-

¹⁾ *Die deutsche Industrie im Kriege 1939—1945*. Autor: Das deutsche Institut für Wirtschaftsforschung, Berlin — Dahlem, Pacelli — Allee 6. Izdavač: Duncker & Humblot, Berlin, 1954, str. 216.

đutim, njena obnova je, ipak, relativno brzo izvedena, zahvaljujući uglavnom revalorizaciji industrijske imovine, radikalnom ograničenju potrošnje u širokim masama i uzimanju obimnih inostranih kredita. No, svetska privredna kriza 1929 godine dovela je nemačku industriju skoro do ponovnog sloma. Tek ujesen 1932 godine, odnosno još pre nacionalsocijalističkog prevrata, započeo je blagi proces saniranja, koji je do kraja te iste godine doveo do povećanja proizvodnje za oko 15%.

Po svom dolasku na vlast nacionalsocijalistička vlada je usredsredila sve napore na povećanje tempa same produkcije i njenog daljeg uspona. Najpre je rešeno pitanje pune zaposlenosti u industriji. Već 1936 godine imala je Nemačka, prema zvaničnom popisu, oko 125.000 industrijskih pogona, sa oko 6,8 miliona radnika i oko 1 milion nameštenika. Ovde nisu bili uračunati kapaciteti zanatstva, koji bi, ukoliko bi se uzeli u obzir, povećali proizvodne mogućnosti Rajha za daljih 10—15%. Pored toga, oni su predstavljali još i vrlo dobar rezervoar stručne radne snage.

U to vreme nemačku industriju karakterišu sledeći momenti:

— većina industrijskih kapaciteta bila je na necelishodan način koncentrisana na zapadu Rajha (Rurska Oblast);

— rad industrije bio je u velikoj meri zavisn od uvoza iz inostranstva, naročito u pogledu gvožđa, nafte, gume i retkih metala;

— po svojoj moći, nemačka industrija je zauzimala drugo mesto na svetu — odmah posle SAD.

Nacionalsocijalistička vlada posvetila je glavnu pažnju industriji naoružanja. Još tokom 1933/34 i 1934/35 godine u državnom budžetu bilo je predviđeno svega 1,9 milijardi RM za armiju i naoružanje, tj. oko 20% celokupnog državnog budžeta, odnosno oko 4% nacionalnog dohotka; godine 1935/36 ta je stavka udvostručena i iz godine u godinu stalno je rasla, dok 1938/39 nije dostigla desetostruki početni iznos, tj. 18,4 milijardi RM. Jasno je da je ovako naglo povećanje kredita — gledano sa stanovišta proizvodnje — moralo dati industriji snažne impulse.

Ratno-privredno jačanje nemačke industrije odvijalo se uglavnom u četiri pravca:

— autarkijom, tj. osamostaljenjem u snabdevanju sirovinama (Četvorogodišnji plan);

— izvesnom industrijskom dekoncentracijom i ravnomernijom podelom industrijskog potencijala na celo područje Rajha, stim što će se industrijski centar pomeriti više u centralnu Nemačku;

— izgradnjom novih kapaciteta;

— pojačanom racionalizacijom proizvodnje vodećih grana industrije, važnih za naoružanje.

Autarkija jedne tako raščlanjene industrije, kao što je to bila nemačka, predstavljala je problem koji bi se mogao rešiti samo decenijama planskog rada, ogromnim naporima i velikim privrednim žrtvama. Za četiri godine moglo se zahvatiti samo ono što je bilo najvažnije za ratnu privredu: mineralna ulja, sintetičko gorivo, sintetička guma, tekstilne sirovine, metalurgija gvožđa i lakih metala. Iako Nemačka nije uspela da se čak i na ovim ograničenim područjima potpuno osamostali, ipak su od 1933 do 1939 godine postignuti značajni rezultati. Proizvodnja je kod većine ovih sirovina u tom razdoblju udesetostručena.

Dekoncentrisanje i dislociranje nemačke industrije vršeno je u pravcu područja Hanover — Magdeburg, jer se u to vreme ova oblast smatrala sigurnom kako od napada iz vazduha, tako i od napada sa kopna. Tu su smeštene fabrike *Herman Göring*, koje su predstavljale oko 35% ukupnih metalurških kapaciteta. Dekoncentrisanje i dislociranje je vršeno kasnije i u novoosvojenim područjima.

Proširivanje kapaciteta išlo je veoma brzim tempom. Investicije na tom području povećane su od 1933 do 1939 godine za oko 500%. Specijalno je forsirana izgradnja kapaciteta za izradu sredstava rada i ratne proizvodnje.

Racionalizacija industrije sprovedena je u pravcu tipiziranja, standardizovanja i povećanja proizvodnosti rada.

Iako se u tom nastojanju često nailazilo na otpor pojedinih industrijalaca, zbog sukobljavanja sa njihovim ličnim interesima, što je naročito bio slučaj u automobilskoj industriji, nemačka industrija je zabeležila u godinama 1936/39 znatan napredak. Volumen proizvodnje porastao je u tom periodu za oko 27%, što za mirnodopski razvoj predstavlja veliki uspeh. Znatni rezultati postignuti su u proizvodnji sredstava za rad, koja je u razdoblju 1932—1939 povećana triput, dok je proizvodnja potrošnih dobara porasla samo za 50%. Naročiti porast zabeležen je u proizvodnji naoružanja. Meren

prema izdacima za naoružanje, taj porast je izgledao ovako (1937 godina uzeta kao 100):

1933	23	1936	70
1934	23	1937	100
1935	49	1938	224

Poređenje sa inostranim proizvodnjama naoružanja dalo bi ovakvu sliku (u milijardama dolara):

Zemlja	Iznos 1935 do 1939	Od toga samo u 1939
SAD	1,5	0,6
Vel. Britanija	2,5	1,0
SSSR	8,0	3,3
Nemačka	12,0	3,4

U poređenju sa proizvodnjom naoružanja protivnika, premoć Rajha u naoružanju izgledala je na prvi pogled velika. Zato su postojala uglavnom dva razloga: prvi, što su protivnici (uglavnom Francuska i V. Britanija) najvećim delom raspolagali starim materijalom, stokiranim čitav niz godina, a drugi, što potencijalno najveće industrije naoružanja, tj. SAD i SSSR, još nisu došle do punog izražaja. Prema američkim podacima, nemačka proizvodnja naoružanja bila je 1939 godine dvaput veća od zajedničke anglo-američke proizvodnje.

Kao što se vidi, nemačka industrija je ušla u rat sa proširenim i modernizovanim kapacitetima, opremljena znatnim rezervama sirovina važnim za vođenje rata i oslonjena na nove industrije sirovina za ključne grane proizvodnje. Koncentrisanje centara industrije po graničnim područjima bilo je donekle ublaženo. Postojali su izgledi za industrisku premoć pod uslovom da sve velike sile ne stupe u rat, da rat ne traje dugo i da se rat ne pretvori u utakmicu na području masovne proizvodnje. Nemačka se nije naoružala toliko kako su to mnogi mislili, ali ipak dovoljno modernim naoružanjem za kraći rat, naročito ako se ovo pitanje posmatra kroz prizmu zaostalog stanja prvobitnih protivnika. Za duži rat nisu bile izvršene pripreme i pored oprečnih izjava u političko-propagandnim govorima. Od dužine rata zavisila je nemačka premoć.

Tako je uglavnom izgledala situacija Nemačke uoči rata u pogledu ratnog potencijala. U organizacionom pogledu Nemačka je, imajući u vidu greške iz Prvog

svetskog rata, stvorila tzv. »privredni generalštab«, koji je, pod centralnim rukovodstvom ministra za privredu Funka, imao da obezbedi sinhronizovani rad cele privrede.

Politika radne snage u toku rata i njen uticaj na proizvodnju naoružanja. — Već u samom početku rata situacija se u pogledu rukovođenja privredom naglo izmenila. Zanosеći se varljivošću početnih uspeha, nemačka propaganda je počela da tvrdi kako je izbegnut uobičajeni »ratni udar« u privredi, kako su generalnom opunomoćeniku za privredu (Funku) oduzeta skoro sva prava koja su mu bila namenjena u slučaju izbijanja rata i da su sva, uglavnom, prenetna na armiju (na Geringa), što je kasnije imalo kobnih posledica. Pored toga, lansirana je parola »Business as usual«, tj. da poslovi treba da teku normalno, što je svakako konveniralo kapitalistima, a kod naroda stvaralo utisak snage i sigurnosti.

Živeći u toj obmani, Nemačka nije u početku rata izvršila potrebnu mobilizaciju radne snage i celokupne privrede — propust koji se kasnije više nije dao ispraviti. Armija je gutala sve više industrijskih radnika, a popunjavanje nastalih praznina radnicima iz okupiranih područja, a i ratnim zarobljenicima, nije dalo željeni efekat. Naročito velike greške učinjene su u pogledu mobilizacije ženske radne snage. Nasuprot situaciji u Vel. Britaniji, gde su žene maksimalno učestvovalе u ratnom naporu, učešće žena u Nemačkoj bilo je minimalno. I pored obavezne registracije (uvedene uredbom od 27 januara 1943) svih žena sposobnih za rad između 17 i 45 godina, povećao se broj zaposlenih žena od 14,4 miliona u 1942 samo na 14,8 miliona u 1944 godini. Slab porast broja zaposlenih žena može se delimično objasniti ideološkim razlozima koji su u predratnoj nacionalsocijalističkoj propagandi našli svoj izraz u paroli »ženi je mesto u kuhinji«. Drugi razlog bio je relativno veliki broj dece ispod 14 godina za koju su se žene morale brinuti, a treći velika finansijska potpora koju su uživale žene čiji su se muževi nalazili na frontu.

Nekoliko brojnih podataka najbolje će ilustrovati kretanje radne snage u Nemačkoj za vreme rata:

Bilans radne snage od 1939 do 1944
(u milionima)

I. Civilni		1939	1940	1941	1942	1943	1944
radnici							
Nemci							
ukupno:		39,1	34,8	33,1	31,3	30,3	29,0
Od toga:							
muška-							
raca		24,5	20,4	19,0	16,9	15,5	14,2
žena		14,6	14,4	14,1	14,4	14,8	14,8
Stranci							
i ratni							
zaroblje-							
nici		0,3	1,2	3,0	4,2	6,3	7,1
II. Mobilisano							
u armiji		1,4	5,7	7,4	9,4	11,2	12,4

Kao rezultat ovakve politike radne snage i opšte privredne koncepcije pojavio se u prvim godinama rata vrlo slab uspon proizvodnje naoružanja. U početku rata protiv Poljske Nemačka je proizvodila mesečno oko 700 aviona, 60 tenkova, 1.750 motornih vozila i 1—2 podmornice. Sve do 1941 godine ovaj se obim proizvodnje nije znatno promenio. Težište proizvodnje ležalo je na izradi municije i vazduhoplovnog materijala, koji su u ukupnom obimu proizvodnje zauzimali oko 40%. Tek posle 1940 godine izdata je direktiva da se, na uštrb proizvodnje municije, da prednost oružju manevarskog (tenkovima) i pomorskog rata (podmornicama). Proizvodnja vazduhoplovnog naoružanja ostala je na ranijem nivou, stim što se nešto smanjila proizvodnja školskih a povećala proizvodnja lovačkih aviona.

Globalno uzevši, nemačka proizvodnja naoružanja povećala se od 1940 do 1941 za svega 2%, uglavnom zbog pogrešnog uverenja da je kraj rata blizu i da Nemačka raspolaže ogromnom premoći u naoružanju. Rezultat te obmane bio je koban za Nemačku u kasnijim godinama.

Nasuprot tome, ostvarenje programa naoružanja Vel. Britanije i SAD uspešno je napredovalo tako da se američka proizvodnja naoružanja, koja je 1939 godine iznosila svega 15—20% nemačke proizvodnje, već koncem 1941 godine izjednačila sa njom.

Agresija na SSSR dovodi nemačku privredu u sudbonosnu fazu. Iako se iz izjave Hitlera od 22 juna 1941 godine, u kojoj je rat protiv SSSR nazvao »najgigantskijim nastupanjem trupa svetske istorije«, može oceniti važnost koja se pridavala novom frontu, ipak nije bila

izvršena odgovarajuća mobilizacija i koncentracija nemačkih privrednih snaga. Ovo, pre svega, važi za proizvodnju naoružanja. Proizvodnja oružja, municije i ratnih brodova nazadovala je sve do sredine 1942 godine. Nesklad koji je postojao između vojnog i privrednog planiranja došao je do punog izražaja i osvetlio greške u proceni snaga novog neprijatelja.

Zalihe municije smanjivale su se iz dana u dan, a front je gutao svakim danom sve više. Kako je izgledala situacija u tom pogledu najbolje se vidi ako se zna da je odnos vrednosti celokupne postojeće artiljerijske municije i artiljerijskog oružja još sredinom 1941 bio 4:1, a da je početkom 1942 pao na 1,5:1.

Dok je nemačka ratna privreda od 1940 do 1941 godine stagnirala, a na nekim područjima čak i nazadovala, protivnička se razvijala naglim tempom. SAD, SSSR i Vel. Britanija udvostručile su u tom razdoblju proizvodnju naoružanja, tako da je situacija — izraženo u milijardama dolara utrošenih za naoružanje — izgledala ovako:

	1940	1941
SAD	1,5	4,5
Vel. Britanija	3,5	6,5
SSSR	5,0	8,5
Ukupno	10,0	19,5
Nemačka	6,0	6,0
Japan	1,0	2,8
Ukupno	7,0	8,8

Koren stagniranja nemačke ratne proizvodnje naoružanja treba tražiti u usporenom povećanju proizvodnje sirovina i osnovnih preradevina, a naročito gvožđa. Razlozi za ovo ležali su u nedovoljnom iskorišćavanju kapaciteta koji su radili za civilnu potrošnju, nedovoljno intenzivnom izgrađivanju novih kapaciteta, radu u jednoj smeni i relativno kratkom radnom vremenu (maksimalno radno vreme 49,5 sati).

Do ovakvog stanja došlo je, uglavnom, zbog velike zablude o skorom završetku rata i što se smatralo da se ne isplati investirati i graditi nove kapacitete koji se u mirnodopskoj proizvodnji ne bi rentirali. No, posle izvesnih prvobitnih uspeha na Istočnom frontu, Nemačka je uvidela da se prevarila u planiranju, te je početkom 1942 godine formirano Ministarstvo za ratnu privredu — pod rukovodstvom Špera.

»Era Šper«. — Sva ovlašćenja koja su ranije data armiji — da sama nabavlja i takoreći rukovodi industrijom naoružanja — preneti su na ministarstvo »Šper«. Stvorena je nova terenska organizacija za neposredno rukovođenje industrijom i obrazovani su tzv. »odbori« i »krugovi« udruživanjem pojedinih preduzeća i privrednih grana pod autoritativno rukovodstvo priznatih industrijskih stručnjaka iz odgovarajuće oblasti proizvodnje. Odbori su, uglavnom, objedinjavali preduzeća sa finalnom proizvodnjom naoružanja, dok su krugovi objedinjavali proizvodnju polufabrikata. Glavni odbori i krugovi delili su se na pododbore i potkrugove, a ovi opet na komitete itd. Ova nova organizacija imala je uglavnom da rešava sledeće zadatke:

a) utvrđivanje radnih normi i tehnoloških postupaka sa ciljem pronalaženja optimalnih vremenskih normi i njihovog sprovođenja u život;

b) koordiniranje međusobnog izmenjivanja patenata i tehnoloških postupaka;

c) pojednostavljenje radnog procesa, uglavnom, putem tipiziranja;

d) praćenje normativa materijala i uticaja na njihovo smanjenje;

e) efikasno i racionalno iskorišćavanje raspoloživih kapaciteta.

Iako je i ova nova organizacija imala krupnih nedostataka (partikularizam kod pojedinih odbora, neprekidno reorganizovanje, neefikasna evidencija, nedovoljno koordiniranje i sinhroniziranje proizvodnje finalnih proizvoda i polufabrikata itd.), ipak je u periodu od 1942 do 1944 godine postigla značajne uspehe u unapređenju proizvodnje naoružanja.

Ako za period januar — februar 1942 uzmemo kao brojni pokazatelj nemačke proizvodnje naoružanja 100, onda on u istom periodu 1943 iznosi 207, a 1944 već 231. Razvrstano po grupama završne proizvodnje, dobija se sledeća slika (januar — februar 1942 = 100):

Grupa	1942	1943	1944 (prvo polugode)
tenkovi	130	330	512
motorna vozila	120	138	130
traktori	124	210	238
avioni	133	216	264
ratni brodovi	142	181	162
municija . . .	166	247	297
oružje	137	234	323

Ovi su rezultati postignuti uglavnom:

a) uštedom u norma-časovima izrade; na taj način je izvršeno približavanje optimalnim vremenskim normama;

b) grubljom proizvodnjom, pri čemu je zanemareno preterano doterivanje;

c) uštedom u materijalu;

d) utvrđivanjem tačnih ciklusa proizvodnje pojedinih proizvoda i otklanjanjem uskih grla proizvodnje;

e) smanjenjem proizvodnje metalne robe za široku potrošnju.

Pri tome je značajno da su ti rezultati postignuti baš u periodu kada je savezničko bombardovanje postajalo svakim danom sve intenzivnije i kada su napadi, ravnaajući se po »zakonu minimuma«, usretršeni na ključne, mada najslabije, tačke u lancu proizvodnje (specijalne pogone industrije polufabrikata, a naročito fabrike kugličnih ležaja). Prvi rezultati ovih napada bili su skoro katastrofalni, tako da je proizvodnja na tim područjima pala za nekoliko meseci na skoro dve petine ranijeg obima.

Da bi prebrodili krizu, korisnici kugličnih ležaja (fabrika aviona, tenkova, vozila i sl.) pomagali su se međusobnim pozajmicama i krajnjim ograničavanjem potrošnje. Izrada kugličnih ležaja preneti je delimično i na fabrike fine mehanike i optike. Međutim, glavna mera bilo je prebacivanje izrade kugličnih ležaja u specijalne pogone, specijalno zaštićene od vazдушnih napada.

U toku ere »Šper« došlo je do znatnih izmena i u samom programu naoružanja nemačke vojske. Dok su još 1942 godine u prvom planu bila ofanzivna oružja, 1943 godine postajalo je sve jasnije da se sa ofanzive mora preći na defanzivu. Novopostavljeni defanzivni programi predviđali su i odgovarajuće promene u proizvodnji. Ove promene mogle su se uočiti na celoj širini industrijske proizvodnje.

Na području tenkovskog naoružanja, naprimer, potisnuta je proizvodnja tenkova u korist protivtenkovskih oružja i tenkova-lovaca (broj tenkova-lovaca obuhvaćen je u prethodnoj tabeli pod »tenkovi«). Proizvodnja lakih pav oružja utrošćena je u periodu od 1942 do 1944 godine i forsirana je izgradnja teških pav topova od 128 mm.

Ponovo je povećana proizvodnja sva-kovrsne municije jer je Istočni front gutaov više nego što je proizvodnja mogla da pruži. Stvorena je tzv. »tenkovska pesni-

ca« (*Panzerfaust*) i proizvodnja je dostigla ogromne količine (3.000 kom. 1943, a 1944 već 400.000 kom.). Napušteno je staro prusko načelo štednje municije »svaki metak pogodak«, u korist gustine vatrenog dejstva.

Podmornice su seriski izgrađivane i to bez prethodnog ispitivanja prototipova, a od izrade većih ratnih brodova potpuno se odustalo. Izuzetan položaj u ratnoj proizvodnji imala je vazduhoplovna industrija. Ona je sve do početka 1944 godine ostala pod neposrednim rukovodstvom vojske — preko tzv. Ministarstva municije. Glavni naredbodavac bio je lično Gering. Organizaciono, vazduhoplovna industrija je bila obuhvaćena sa tri glavna odbora: za izradu aviona, motora i opreme. Ovakvom organizacijom je znatan deo industrije polufabrikata, koja je bila potrebna svim kategorijama naoružanja, izuzet iz centralnog rukovodstva ministarstva »Šper«, što je stvaralo velike nezgode u rukovođenju ovom industrijom. Pored toga, postojao je čitav niz slabosti u vojnom rukovođenju vazduhoplovnom industrijom. Planovi nisu bili realni i stalno su podbacivani, uglavnom, zbog principijelnih razmimoilaženja u politici vazduhoplovnog naoružanja »čas napada — čas odbrana«. Neprekidno su se menjale direktive u pogledu izgradnje pojedinih tipova aviona, što je imalo za posledicu male serije aviona, nedovoljne zalihe rezervnih delova, teškoće u obučavanju letačkog kadra itd. Jedino se u vazduhoplovnoj industriji nije poštovalo načelo štednje materijala i nemilice se trošile i rasipale ionako oskudne sirovine. Na svim područjima proizvodnje vladala je zbrka koja se nepovoljno odražavala i na ostale sektore naoružanja.

Zbog ovakvog stanja formiran je februara 1944 godine, u sastavu ministarstva »Šper«, tzv. »štab lovaca«, koji je preuzeo rukovođenje proizvodnjom vazduhoplovnog naoružanja. Industrijalci, koji su imali iskustva i u drugim kategorijama naoružanja, postavljeni su kao »specijalni opunomoćenici« za pojedine fabrike i morali su održavati neprekidan dodir sa pogonima. Formirani su posebni sanitetski i građevinski štabovi za hitnu intervenciju neposredno posle svakog težeg vazdušnog napada. Izvršena je mobilizacija kritičnog materijala na svim raspoloživim područjima i organizovan hitan transport; proizvodnja je koncentrisana na reducirani broj najvažnijih tipova, izvesni pogoni su smešteni pod zemlju itd.

Na taj način Nemačkoj je pošlo za rukom da u toku od sedam meseci skoro utrostruči proizvodnju aviona (2.950 borbenih aviona u septembru prema 1.028 u februaru 1944 godine).

Posmatrana u celini, era »Šper« je zabeležila veoma značajne rezultate. Rezimirajući ono što je već ranije izneto, treba konstatovati:

U ključnim kategorijama naoružanja proizvodnja je skoro utrostručena u periodu od 2 ipo godine. Postignuti su veliki uspesi u racionaliziranju proizvodnje i uštedi materijala. Industrija polufabrikata razvila se do maksimuma, tako da su na izvesnim područjima ostvarene čak i znatne materijalne rezerve. Intenzivnom izgradnjom novih kapaciteta zabeležen je i znatan uspon industrije sirovina i osnovnih preradevina, tako da je stvorena mogućnost produženja rata bez veće zavisnosti od inostranstva. Nemačka je do sredine 1944 godine postigla maksimalni industrijski potencijal i privrednu moć.

Slom Nemačke. — No, svi ovi napori i uspesi bili su u krajnjoj liniji uzaludni jer su došli prekasno. Istočni front se iz dana u dan sve više lomio pod teškim udarcima Crvene armije. Front je prosto gutao i ljude i materijal. Gubitkom teritorija gubljeni su i dragoceni izvori materijala i radne snage. Savezničko bombardovanje postajalo je sve intenzivnije i danonoćna razaranja naneta nemačkoj industriji postajala su iz godine u godinu sve veća. U toku jeseni 1942 bačeno je na Nemačku oko 11.000 t bombi; ova je cifra porasla u jesen 1943 na 58.000 t, a s jeseni 1944 dostigla je cifru od 333.600 t, koja je i nadalje stalno rasla.

Naročito poražavajući činilac za Nemačku bio je ogroman porast proizvodne moći protivnika. Samo SAD proizvele su sredinom 1944 skoro 3,5 puta više naoružanja od Nemačke, a i proizvodnja ostalih saveznika, naročito SSSR, bila je u stalnom porastu.

Počev od sredine 1944 godine, kada je Nemačka bila na vrhuncu svoje proizvodne moći, proizvodnja je ponovo počela da opada, i to najpre postepeno, sa izvesnim zastojima, a potom sve brže do konačnog sloma. U roku od osam meseci vraćena je nemačka proizvodnja na stanje od juna 1942 godine; ogromni napori, uloženi u toku od dve godine, uništeni su za trećinu toga vremena. Svi pokušaji da se izbegne dalji pad proizvodnje bili su uzaludni. Nemačka ratna privreda hvatala se kao

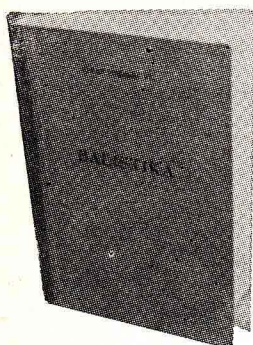
davljenik za svaku slamku, ali spasa više nije bilo. Ona je strmoglavo srljala u katastrofu. Svima je još u sećanju završni tok hitlerovske avanture, kojom su narodi Evrope bačeni u bedu i očaj, te nije ni potrebno zadržavati se dalje na tome.

*

Ova knjiga daje iscrpnu analizu o kretanju proizvodnje naoružanja, sirovina i potrošnih dobara, uzročne veze za njen porast i opadanje, kao i detaljne statistič-

ke podatke o samoj proizvodnji. Ona dalje iznosi politiku radne snage, organizacione oblike ratne privrede i osvrće se na inostrane studije, mišljenja i kritike. Izvesne anomalije u brojnim podacima tabela nisu u tekstu dovoljno objašnjene i proizilaze, verovatno, iz same suštine nemačkog planiranja koje nije bilo na zavidnoj visini. U celini uzeto, knjiga je dobro obrađena i sadrži mnogo interesantnih podataka kako za vojne, tako i za privredne krugove.

Ing D. H.

BALISTIKA

Pukovnik

JOVAN MARINKOVIĆ

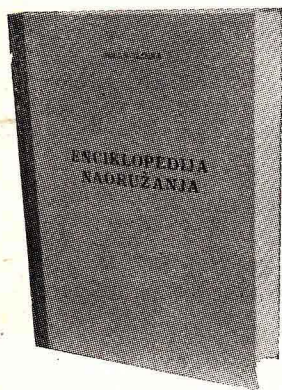
(Drugo dopunjeno izdanje)

U knjizi su razmotrena i najnovija dostignuća unutrašnje, spoljne i eksperimentalne balistike, kao i balistički proračuni. Uz ovu široku materiju nalaze se i balističke tablice.

Knjiga je namenjena svim oficirima, tehničkim kadrovima i pitomcima i slušaocima raznih vojnih škola i kurseva.

Rešenjem Državnog sekretara za poslove narodne odbrane odobreno je da se ova knjiga može koristiti kao udžbenik za nastavu u JNA.

Knjiga ima 654 stranice sa 229 crteža i izišla je u izdanju »Biblioteke vojnih udžbenika i priručnika«. Cena 1.300 dinara.

ENCIKLOPEDIJA NAORUŽANJA

Pukovnik

MILAN TURINA

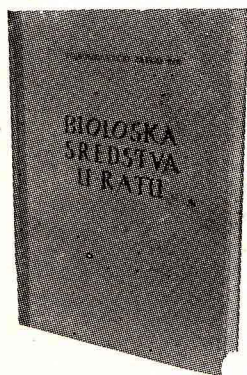
(Treće dopunjeno izdanje)

U knjizi je obrađeno celokupno artiljerijsko, streljačko i raketno naoružanje; tenkovi, radari, bestrajna oruđa, mlazni motori, ustrojstvo vazduhoplova, nišanske sprave, optički instrumenti i pribori.

Knjiga u potpunosti obuhvata gradivo predviđeno programima za polaganje ispita iz naoružanja.

Rešenjem Državnog sekretara za poslove narodne odbrane odobreno je da se ova knjiga može koristiti kao udžbenik za nastavu u JNA.

Knjiga ima 531 stranicu sa 347 slika i izišla je u izdanju »Biblioteke vojnih udžbenika i priručnika«. Cena 800 dinara.

KOLEKTIV STRUČNJAKA

BIOLOŠKA SREDSTVA U RATU

Knjiga je zbirka zanimljivih i korisnih članaka pisanih od strane naših najpoznatijih naučnih radnika iz te oblasti. Ona omogućuje čitaocima da se upoznaju sa najnužnijim elementima o postanku, razvoju, upotrebi i dejstvu bioloških sredstava, o posledicama njihove upotrebe i o načinu zaštite. Poznavanje te materije potrebno je i s toga što pojava bioloških sredstava utiče na orijentaciju, primenu i karakter savremene odbrane zemlje.

Knjiga je originalna i jedna od prvih ove vrste kod nas. Zajedno sa knjigom »Atomsko oružje i zaštita«, koja je već izdata, čini zaokrugljenu celinu.

Delo je izišlo kao V knjiga »Vojne biblioteke — naši pisci«, a ima 180 strana. Cena 250 dinara.

